

Kooperatif Postası

KARINCA

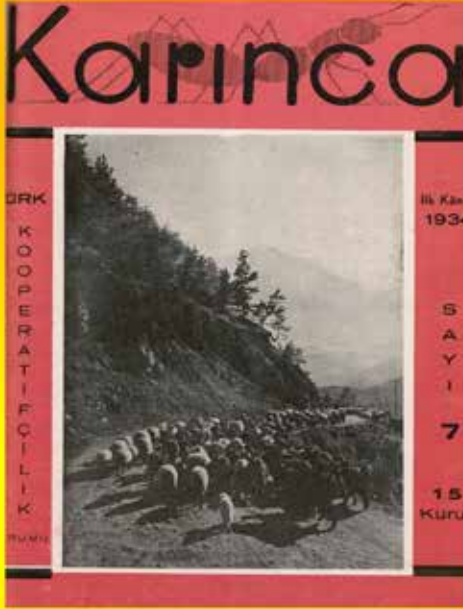
Ocak 2017 Yılı: 83 Sayı: 961 ISSN: 1300-1450

Kooperatif Postası

KARINCA

Ocak 2017 Yılı: 83 Sayı: 961 ISSN: 1300-1450

KARINCA

YIL: 83 SAYI: 961
Ocak 2017

ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Arayışma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Sahibi

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör

Doç. Dr. Hasan YAYLI

Editörler Kurulu

Prof. Dr. Adnan TEPECİK

Prof. Dr. Nurettin PARLTI

Doç. Dr. Hasan YAYLI

Doç. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU

Doç. Dr. Mehmet BAŞ

Doç. Dr. Muhammed ÇETİN

Doç. Dr. Sertan SAĞLAM

Doç. Dr. Turgut ÇETİN

İletişim ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)

Head Office and Correspondence Address

Ceylanı Abı Karasu Cd. Tekeköler (1271) Sk. No: 35/9-10

06020 Beşiktaş/ANKARA

Tel: (0312) 472 59 59 - 472 59 11

Belleği Çeylanı: (0312) 472 59 54

www.koopkur.org.tr

koopkur@gmail.com

admin@koopkur.org.tr

Headquarters

T.C. Ziraat Bankası Çevreliçere Şubesi

Hesap No: 7190278-0003

IBAN: TR44 0001 0001 0007 0103 7850 03

Abone Şartları

Yıllık Abone Bedeli: 60 TL (KDV Dahil)

Fiyat: 5 TL (KDV Dahil)

The Subscription Price to the review is (USA Dollars)

24 a year, annual included Correspondence relating to

the review should be sent to

"Türk Kooperatifçilik Kurumu" Basın, Yayın, Arayışma

Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Ceylanı Abı Karasu Cd. Tekeköler (1271) Sk. No: 35/9-10

06020 Beşiktaş/ANKARA/TÜRKİYE

20 Mayıs 1931 tarihinde kurulan Türkiye İşleri

Basın, Yayın, Arayışma Danışmanlık ve Eğitim

Hizmetleri İşletmesi yıllık dergiye

"KARINCA" is the monthly journal of Turkish Cooperative

Association founded in 1931

Yazılarda savunanlar fikirler yazılarına aittir.

Gönderilen yazı ve haberler kabul edilmez

Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

Yayın Tarihi

Yeni Sayı: Ocak

Basım Tarihi

27.01.2017

Basım Yeri & Tasarım

Abone Şartları: Maaşlı Basın, Yayın, Arayışma Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Kazım Karabekir Cad. 39/85 Tel: 0312 384 44 02. İskiler/ANKARA

abones@koopkur.org.tr

abones@koopkur.org.tr

Kapak Tasarımı: Adnan TEPECİK

Bu Sayıda.....

BAŞYAZI..... 1

HASAN YAYLI
GİRİŞİMCİLİK VE KOOPERATİFÇİLİK PANELİ
VE TÜRKİYE'DE GENÇLERE İSTİHDAM İMKANI
OLARAK KOOPERATİF GİRİŞİMCİLİĞİ 3

ÖZDEM SATICI TOPRAK
KOOPERATİF ORTAKLARININ KİŞİSEL
BORÇLARI NEDENİYLE ORTAKLIK
PAYLARININ HACZİ SORUNU..... 14

MUSTAFA YAVUZ
KOOPERATİFLERDE GENEL
KURULUN TOPLANTILARINA
ÇAĞIRILMA USULÜ 18

VEDAT SADIÖĞLU
GÜNEY KÖRNE EKONOMİK
KALKINMA MODELİ ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME 24

ENVER AYDOĞAN - HAKAN KIRIMLI
KIRIM DÜNYA
BUGÜNÜ VE YARINI..... 29

HAKAN DOĞAN
İKTİDARA GİDEN ÖLÜMLÜK
YOL: OSMANLI DEVLETİ'NDE
ŞENZADELERİN KATLİ MESELESİ..... 36

MERT CAN ERDOĞAN
OSMANLI'DA
RESMİ TARİHÇİLİĞİN DOĞUŞU..... 40

Dergimizde yayınlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU YÖNETİM KURULU

Başkan : Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd. : Prof. Dr. Nurettin PARLTI
Muhasip Üye : Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye : Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye : Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye : Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Üye : Doç. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Üye : Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye : Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR
Üye : Yrd. Doç. Dr. Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU DENETLEME KURULU

Prof. Dr. Adnan TEPECİK
Dr. Erol DEMİR
Turgut AĞIRNASLIĞIL

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU HAYSİYET DİVANI

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesini
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilerek teslim edilmesini
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakterleriyle yazılmasını
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesini
5. Arayışma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılmasını
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Değerli kooperatif dostları;

Türk milleti olarak terör örgütlerinin ve destekçilerinin yoğun saldırılarına maruz kaldığımız bir yılı geride bıraktığımız yılbaşı gecesinde, İstanbul'da bir eğlence mekânında 39 kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan vahşi bir katliam meydana geldi. Hemen ardından da birkaç gün sonra İzmir adliyesinde planlanan vahşi bir terör eylemi, Elazığlı kahraman polisimizin canını hiçe sayarak gösterdiği olağanüstü çaba sayesinde önlendi. Ancak dikkati sayesinde büyük bir terör eylemini engelleyen kahraman polis memuru Fethi SEKİN Cennete koşar gibi teröristlerin mermilerinin üzerine koşarken şehit oldu. Hasan Tahsin gibi, Mehmet Çavuş gibi, Sütçü İmam gibi, Şahin Bey gibi nice kahraman Türk evladı gibi o da cennette Hz. Peygambere komşu olanlardan oldu. Mekanı cennet olsun. Allah rahmeti ile muamele etsin.

Şehit polislerimize, adliye çalışanına ve Reina katliamda hayatını kaybedenlere Allah'tan rahmet, ailelerine başsağlığı ve yaralılara acil şifalar diliyoruz.

Türk milleti ve devleti tarihinin en ağır ve kapsamlı saldırılarından biriyle karşı karşıya... Hakimiyet ve nüfuz alanlarını genişletmek için tarihteki benzerleri gibi amansız bir mücadeleye girişen büyük güçlerin medeniyet coğrafyamızda yürüttüğü kanlı ve kirli savaş, artık bizi de kuşatmış vaziyette.

Yıllardır etrafımızda cereyan eden ve bizi derinden etkileyen örtülü bir savaşın içindeyiz. Küresel güçlerin coğrafyamızı yeniden tanzim etmek için yürüttükleri mücadele, bu coğrafyayı kan gölüne, yangın yerine çevirdi.

Onların alçak taşeronları olan terör örgütlerinin Türk milletini bölmek ve Türk devletini zaafa uğratmak için ellerinden geleni artlarına koymayacaklarını biliyoruz.

Türkiye, FETÖ'sü, PKK/PYD'si ve DEAŞ'ıyla küresel egemen güçlerin taşeronluğunu üstlenmiş aşağılık örgütlerle sindirilmek, diz çöktürmek isteniyor. Bu ihanet şebekelerinin arkasında ise sözde müttefiklerimizin bölgemiz ve Türkiyemiz üzerine yaptıkları planlar sırtıyor.

DEAŞ'i bir buldozer gibi kullanarak PKK/PYD'nin önünü açmak ve bu terör şebekesini meşru bir aktör haline getirmek isteyen küresel irade, Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşarak Fırat Kalkanı operasyonunu başlatmasından rahatsız olmuş vaziyette.

Ankara'da FETÖ tarafından öldürülen Rus büyükelçisi Andrey Karlov'un henüz kanı kurumadan yılbaşı gecesi Reina'da yılbaşı eğlencesini basan DEAŞ'li teröristlerin eyleminde 39 vatandaşımız şehit oldu.

Üzerinden henüz bir hafta geçmeden bu sefer İzmir Adliyesinde çok büyük bir eylem planı içinde oldukları anlaşılan PKK/PYD mensubu teröristler kahraman polisimizin dikkati ve cesareti sayesinde amaçlarına ulaşamadılar.

Ancak aynı PKK/PYD 17 Aralık günü Kayseride yüreklerimizi yakmıştı. Çarşı iznine çıkan kahraman askerlerimizi taşıyan otobüse bomba yüklü araçla saldıran teröristler 13 askerimizi şehit olmuş, 48 askerimiz yaralanmıştı. Aynı örgüt 10 Aralık günü de İstanbul Beşiktaş'ta 44 polis ve vatandaşımızın şehit olduğu eylemi de üstlenmişti.

Türkiye, DEAŞ'le savaşırken Koalisyon güçlerinin nasıl kenarda durduklarını ibretle görüyoruz. Bu esnada, Suriye'deki diğer aktörlerin DEAŞ'le mücadele yerine, içlerinde Türkiye'nin de müzahir olduğu unsurlar bulunan Halep halkını nasıl acımasızca katlederek sürdüklerini milli hafızamıza kazıdık.

Türkiye'yi çevreleme stratejisinden vazgeçmeyen ABD, verdiği bütün sözlere rağmen PKK/PYD'nin Menbiç'ten çekilmesini sağlamadı. Eş zamanlı terör sağanağıyla da Türkiye, dışarıyla ilgilenemez, etrafındaki gelişmelere müdahale edemez bir hale getirilmeye çalışıldı.

Oyun bellidir: Bu coğrafyanın en köklü devletini sarsmak, iç savaş senaryolarıyla korkutmak, bölgesel bir savaşın içine çekmek ve son tahlilde diz çöktürmek.

Bu oyunu bozabiliriz. Birliğimizi güçlendirmek ve tuzağa düşmemek zorundayız.

Biz binlerce yıllık büyük bir medeniyetin varisleriyiz. Bin yılı aşkın bir süredir de İslam dünyasının liderliğini yapmış büyük bir milletiz.

Türk devleti, Balkanlar, Orta Doğu ve Türkistan üçgeninde medeniyet coğrafyamızın kilit taşıdır. Yeni emperyalist projelerin sahipleri, bunu oynatmadan medeniyetler savaşı projesinden arzu ettikleri sonuçları devşiremeyeceklerini biliyorlar. O halde bize düşen, bu oyunu bozmaktır.

Etnikçi, mezhepçi söylemleri de hayat tarzları üzerinden yapılan kışkırtıcılığı da elimizin tersiyle iteceğiz. Irkçılığın ve yabancı düşmanlığının temsilcilerinden öğrenecek hoşgörü veya insan hakları dersine ihtiyacımız yok. Biz, bir yanıyla Ebu Hanife-İmam Maturidi çizgisine öte yanıyla Hoca Ahmed-i Yesevi'den Hacı Bektaş-ı Veli'ye uzanan irfan anlayışına dayanan medeniyetimizi yeniden inşa edebilecek güce ve birikime sahibiz.

Biz köklü bir devlet geleneğine, bütün yıkıcı girişimlere rağmen hâlâ dimdik ayakta duran kurumlara sahibiz.

Onun için sözde müttefiklere, onların silahlı ve silahsız taşeronlarına, bütün terör örgütlerine diyoruz ki; biz sizi de atalarınızı da tanıyoruz. Siz de hem bizi, hem de atalarımızı tanıyorsunuz. İslam âlemine örnek olan demokrasimizi tahrip edemeyecek, Türk milletine diz çöktüremeyecek, Türk devletini yıkamayacaksınız.

Türk milleti olarak her türlü bölücü fitneye, bizi Alevi-Sünni, dindar-laik, Türk-Kürt diye bölmeye çalışanlara karşı sarsılmaz bir inançla, demokratik hukuk devletini güçlendirerek mücadeleye devam edeceğiz.

15 Temmuz'daki darbe girişimine karşı yekvücut olan milletimizin yeniden bu ruhu tahkim etmesi için başta Sayın Cumhurbaşkanımız olmak üzere Meclisteki üç siyasi partimizin yöneticilerine, meslek kuruluşları ve STK'lara, medyaya düşen görev; bu birlik ruhuna hanel getirecek tavır ve söylemlerden uzak, bu kritik dönemi birlik içinde atlatmak hedefine kilitlenmektir. Devletimiz bütün unsurlarıyla birlikte istişare, adalet, ehliyet ve liyakat ilkeleri çerçevesinde silkinerek millî birliği tahkim edici bir stratejiyi hayata geçirmelidir.

Düşmanlar ve hainler eninde sonunda hüsrana uğrayacak,

Türk devleti ilelebet payidar olacaktır.

GİRİŞİMCİLİK VE KOOPERATİFÇİLİK PANELİ VE TÜRKİYE'DE GENÇLERE İSTİHDAM İMKÂNI OLARAK KOOPERATİF GİRİŞİMCİLİĞİ

Hasan YAYLI*

Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun kuruluş amaçlarından biri olan toplumda kooperatifçilik bilincinin inşası ve derinleştirilmesi amacıyla yönelik olarak kurumumuzun geleneksel kooperatifçilik panelinin 2016 yılı etkinliği 21 Aralık günü saat 14:00'de, Bozok Üniversitesi, Yozgat Ticaret Borsası ve Türk Kooperatifçilik Kurumu işbirliğiyle ve **"Girişimcilik ve Kooperatifçilik"**

başlığı ile Bozok Üniversitesi İİBF Konferans salonunda düzenlendi.

Panel yolculuğu 21 Aralık 2016 günü Türk Kooperatifçilik Kurumu yönetim kurulu üyeleri, yayın çalışma kurulu üyeleri ve bazı kurum mensuplarının Ankara'dan hareketi ile başladı.

Yozgat Ticaret borsasının ev sahipliğinde ve Bozok Üniversitesi rektör yardımcısının da katılımı ile yenen öğle yemeğinin ardından panel için İİBF'ye geçildi.

Panel öncesi konferans salonu önünde açılan yayın standımızda yer alan yayınlara özellikle genç öğrencilerin yoğun ilgisi oldu.

Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, Karınca, Karınca Kardeş ve 21. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Bildiriler Kitabından oluşan yayın portföyümüzde yer alan yayınlar kısa sürede tükendi.

*Doç.Dr., K.Ü. İİBF SBKY Öğretim Üyesi,
hyayli@hotmail.com

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Konferans Salonu'nda yapılan panele

Bozok üniversitesi Rektör Yardımcısı **Prof. Dr. Kadir Özköse,**

Bozok üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı **Prof. Dr. Tayyip Duman,**

Bozok üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekan Vekili **Prof. Dr. Mustafa Saçmacı,**

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Emekli Müsteşarı **Hüsnü Poyraz,**

Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı **Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy,**

Pankobirlik (Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği) Uluslararası İlişkiler Müdürü **Cem Kaptan,**

Yozgat Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı **Mehmet Erkekli,**

Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu üyeleri ile çok sayıda öğretim elemanı ve öğrenci katıldı.

Panelin açılış konuşmasını yapan Rektör Yardımcısı **Prof. Dr. Özköse** : *“Modern bir üniversite olarak, girişimci ruha, müteşebbis güce sahip, geleceği okuyabilen, ekonomik girdileri hesaplayabilen, piyasanın nabzını elinde tutabilen, ülkemizin dünya ölçeğinde küresel gelişmeye benzer bir tarzda ekonomik güç sahibi olmasında genç beyinlerimizin, özellikle üniversite gençliğimizin, hem duyarlı hem eğitilmiş hem de donanımlı olmasını önemsiyoruz.*

Müteşebbis ruha sahip olarak kendi birikimimizle, kendi gayretimizle iş kurmamız, yeni atılımlara sahip olmamız oldukça önemlidir.

Aynı ideallere, aynı kazanımlara sahip olan, birbirine güvenen, birbirinden güç alan müteşebbis ruhlar bir araya gelerek kooperatif kurabilmeli, şirketleşebilmeli, ortak tecrübelerinden faydalanabilmeli ve iş bölümü gerçekleştirerek birlikte kazanmanın yolunu aramalıdır.” dedi.

Prof. Dr. Kadir Özköse, konuşmasının

sonunda panelin hayırlara vesile olması temennisinde bulunarak panelin gerçekleşmesinde emeği geçenlere teşekkür etti.

Yozgat Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı **Mehmet Erkekli**, yoğun rekabetin yaşandığı bir ortamda ekonomik faaliyetlerini sürdüren, reel sektörün temsilcilerinin yeniliklere uyum sağladıkları ölçüde stratejik hareket ederek başarılı olacaklarının altını çizdi.

Erkekli konuşmasının devamında, Yozgat Ticaret Borsası'nın faaliyetleri ve işleyişi hakkında detaylı bilgiler verdi.

Mehmet Erkekli'nin ardından söz alan Pankobirlik Uluslararası İlişkiler Müdürü **Cem Kaptan** konuşmasında; dünyada ve Türkiye'de üçüncü ve lokomotif sektörün kooperatifçilik sektörü olduğunu belirtti.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kooperatifler ve kooperatifçiliğin giderek artan oranda desteklendiğini belirten Kaptan, kooperatiflerin ekonomideki ve kırsal kalkınmadaki işlevsel gücünün hissedilerek vazgeçilmez bir unsur haline geldiğini sözlerine ekledi. Kooperatiflerin tüm dünyada ekonominin lokomotifi olduğunu belirten

Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı
Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy

Kaptan, çeşitli ülkelerin kooperatifçilik oranları hakkında bilgiler verdi.

toplumda kooperatif algısının güçlendirilmesi gerekliliğinin önemi üzerinde durdu.

Türkiye'de ekonomik hayatta kooperatiflerin henüz yeterince aktif ve güçlü bir aktör olmadığını altını da çizen Kaptan bu konuda kooperatifçiliğin desteklenmesi ve

Pankobirlik Uluslararası İlişkiler Müdürü Cem Kaptan konuşmasının ardından kürsüye çıkan Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı **Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy**

Bozok Üniversitesi'nde girişimcilik ve kooperatifçilik paneli düzenlendi

Kooperatifçilik lokomotif sektör

Pankobirlik Uluslararası İlişkiler Müdürü Cem Kaptan, dünyada ve Türkiye'de üçüncü ve lokomotif sektörün kooperatifçilik sektörü olduğunu belirtti.

Dünya Kooperatifçilik Günü kapsamında Bozok Üniversitesi, Yozgat Ticaret Borsası ve Türk Kooperatifçilik Kurumu işbirliğiyle "Girişimcilik ve Kooperatifçilik" konulu panel düzenlendi.

Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Konferans Salonu'nda yapılan panele Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Kadir Özköse, Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Tayyip Duman, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekan Vekili Prof. Dr. Mustafa Sağmaç, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Emekli Müsteşarı Hüsnü Poyraz, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy, Pankobirlik (Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği) Uluslararası İlişkiler Müdürü Cem Kaptan, Yozgat Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Erkekli, çok sayıda öğretim elemanı ve öğrenci katıldı.

Panelin açılış konuşmasını yapan Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Özköse: "Modern bir üniversite olarak, girişimci ruha, müteşebbis güce sahip, geleceği okuyabilen, ekonomik gündüleri hesaplayabilen, piyasasını nabzını elinde tutabilen, ülkemizin dünya ölçeğinde küresel gelişmeye benzer bir tarzda ekonomik güce sahibi olmasında genç beyinlerimizin, özellikle üniversite gençliğimizin, hem duyarlı hem eğitimli hem de donanımlı olmasını önemsiyoruz. Müteşebbis ruha sahip olarak kavramı biriktirmişle, kendi gayre-

şahip olmamız olucukça önemlidir. Aynı ideallere, aynı kazanımlara sahip olan, birbirine güvenen, birbirinden güç alan müteşebbis ruhla bir araya gelerek kooperatif kurabilmeli, şirketeşebilmeli, ortak tecrübelerinden faydalanabilmeli ve iş bölümü gerçekleştirerek birlikte kazanmanın yolunu aramalıdır" dedi.

Prof. Dr. Kadir Özköse, konuşmasının sonunda panelin hayırlara vesile olması temennisinde bulunarak panelin gerçekleşmesinde emeği geçenlere teşekkür etti.

Yozgat Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Erkekli, yoğun rekabatin yaşandığı bir ortamda ekonomik faaliyetlerini sürdüren, reel sektörün temsilcilerinin yeniliklere ayum sağladıkları

ölçüle stratejik hareket ederek başarılı olacaklarını altını çizdi. Erkekli konuşmasının devamında, Yozgat Ticaret Borsası'nın faaliyetleri ve işleyişi hakkında detaylı bilgiler verdi.

Pankobirlik Uluslararası İlişkiler Müdürü Cem Kaptan konuşmasında, dünyada ve Türkiye'de üçüncü ve lokomotif sektörün kooperatifçilik sektörü olduğunu belirtti. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kooperatifler ve kooperatifçiliğin giderek artan oranda desteklendiğini belirten Kaptan, kooperatiflerin ekonomideki ve kırsal kalkınmadaki işlevsel gücünün hissedilerek vazgeçilmez bir unsur haline geldiğini sözlerine ekledi. Kooperatiflerin tüm dünyada ekonominin lokomotifini olduğunu belirten Kaptan, çeşitli ülkelerin kooperatifçilik

oranları hakkında bilgiler verdi.

Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy yaptığı konuşmada Bozok Üniversitesi ve Ticaret Borsası ev sahipliğinde böyle anlamlı bir panelin Yozgat'ta gerçekleştirilmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirerek panelin gerçekleşmesinde emeği olanlara teşekkür etti. Ersoy Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun amacı, işleyişi ve faaliyetleri hakkında katılımcıları bilgilendirdi.

Ötürüm Başkanlığına Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Emekli Müsteşarı Hilmi Poyraz'ın yaptığı panelde, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Üyesi ve Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nurettin Parlı "Yeni Nesil Kooperatifler", Yozgat Pancar Ekicileri Kooperatif Yönetim Kurulu Başkanı Kürşat Arslan, "Kooperatiflerde Üye İlişkileri", Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kara, "Kooperatiflerde Girişimcilik Eğitimi", Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mustafa Sarıkmış ise "Kooperatiflerin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri" konularında katılımcılara bilgiler aktardı.

Panelin sonunda Panel Düzenleme Kurulu tarafından panelistlere ve katkıda bulunanlara plaket dağıtım yapıldı.

yaptığı konuşmada Bozok Üniversitesi ve Ticaret Borsası ev sahipliğinde böyle anlamlı bir panelin Yozgat'ta gerçekleştirilmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirerek panelin gerçekleşmesinde emeği olanlara teşekkür etti.

Ersoy Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun amacı, işleyişi ve faaliyetleri hakkında katılımcıları

bilgilendirdi.

Özellikle kooperatifçilik alanında çalışmayı düşünen lisansüstü öğrencilere Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından verilen burs desteği hakkında bilgiler de paylaşılan Ersoy öğrencilerin kooperatifçilik alanında akademik çalışmalara teşvik edilmesinin önemi üzerinde durdu.

Oturum Başkanlığını Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Emekli Müsteşarı ve kurumumuzun üyesi olan Hüsnü Poyraz'ın yaptığı panelde, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Üyesi ve Gazi Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi **Prof. Dr. Nurettin Parıltı** "**Yeni Nesil Kooperatifler**", Yozgat Pancar Ekicileri Kooperatifi Yönetim Kurulu Başkanı **Kürşat Arslan**, "**Kooperatiflerde Üye İlişkileri**",

Bozok üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. **Mehmet Kara**, “**Kooperatiflerde Girişimcilik Eğitimi**”, Bozok üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi **Yrd. Doç. Dr. Mustafa Sarkım** ise “**Kooperatiflerin**

Bölgesel Kalkınmaya Etkileri” konularında katılımcılara bilgiler aktardı.

Panelin sonunda Panel Düzenleme Kurulu tarafından panelistlere ve katkıda bulunanlara plaket takdim edildi.

Türkiye’de kooperatiflerin ve kooperatifçiliğin gelişmesi için belirlenen ana hedeflerin gerçekleşmesi için özellikle gençler arasında kooperatif girişimlerin yaygınlaşması gerekmektedir.

nedeniyle kooperatifçiliğin gençler için istihdam modeli olarak değerlendirilmesi düşünülebileceği tespitinin paylaşıldığı panele, panel izleyicilerinin sorularının katılımcıların cevaplandırması ile son verildi.

Aynı zamanda, Türkiye’de genç işsizliğin genel işsizlik oranlarının üzerinde olması

TÜİK verilerine göre Türkiye’de genç işsizlik oranı 15-24 yaş grubunda %17,9’dur.

Bu oran tüm yaş grupları için ortalama işsizlik oranından çok yüksek bir orana karşılık gelmektedir.

Bu bağlamda Türkiye’de genç işsizlerin istihdamına yönelik bir dizi öneri ve kamu politikası geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Bu politika önerilerinden biri de Kooperatifçilik modeli kullanılarak gençlerin sosyal girişim odaklı yeni iş modelleri geliştirmesi çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

Gençlere yönelik girişimcilik modelleri kurgulanırken, **‘sosyal girişimciliğin’** dikkate alınıyor olması, gönüllü katılımın desteklenmesi ve belirli değerler üzerine

sorumluluk duygusuyla hareket edilmesi için kazanımların çoğalmasını sağlamaktadır. Kooperatiflerin, gençler arasından yaygınlaşmasını sağlamak da aslında bir 'sosyal girişim'dir.

Gençler arasında yaygınlaşan kooperatif iş modeliyle gençlerin oluşturacakları yeni kooperatifler, farklı alanlarda hizmet üreten sosyal girişimler olacaktır <http://researchturkey.org/tr/new-generation-cooperatives/>,

KOOPERATİF ORTAKLARININ KİŞİSEL BORÇLARI NEDENİYLE ORTAKLIK PAYLARININ HACZİ SORUNU

Özdem SATICI TOPRAK*

I - GİRİŞ

Kooperatifler yedi gerçek veya tüzel kişinin eşit statüde birleşmesi suretiyle kurulan sivil örgütlenmelerdir.

Bu kurumlar ile ortak arasındaki ilişkiyi ortaklık payı temsil etmekte ve kooperatifin her ortağının en az bir ortaklık payı edinmesi gerekmektedir.

Sermaye payı olarak da adlandırılan bir ortaklık payının hali hazırda asgari değeri 100 TL'den ibaret bulunmaktadır.

Bu payın haricinde kooperatiflerde ortakların genel kurulca belirlenen aidat, ara ödeme, şerefiye gibi harici ödemeleri de yerine getirmeleri söz konusu olduğundan, ortakların gerek ortaklık payı ve gerekse başkaca adlar altında kooperatife yaptıkları muhtelif ödemeler bulunmakta, ayrıca her ortağın kooperatifin elde ettiği müspet gelir gider kazancı gibi mali hakları doğabilmektedir.

Bu noktada, bir ortağın kişisel alacaklısının ortağın kooperatif bünyesinde oluşan bakiye malvarlığı veya mali haklarını icra yoluyla takip edip edemeyeceği sorunu gündeme gelmektedir.

***Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**

1) Bkz. Yargıtay 12. H.D, E.2002/5674, K.2002/7077 T.5.4.2002; Y.12.HD. E. 2005/16942, K.2005/20667, T.24.10.2005

II - ORTAĞIN KİŞİSEL ALACAKLISININ HACZİNİ İSTEYEBİLECEĞİ UNSURLAR

Belirttiğimiz üzere kooperatiflerde her ortağın en az bir ortaklık payı bulunmaktadır.

Bu payın edinilmesi yasal bir zorunluluk olup, azami edinilebilecek pay tutarı ise 5000 adet ile sınırlıdır. (KK Md.19/1-2)

Bir ortağın kişisel alacaklılarının haczettirebilecekleri mali unsurlar Kooperatifler Kanunu'nda açıkça belirtilmiştir.

Buna göre, ortağın şahsi alacaklıları ancak o ortağa ait faiz ve gelir gider farkından ortağa düşecek miktar ile kooperatifin dağılmasında ona ödenecek payı haczettirebileceklerdir.(KK Md.19/6)

Anlaşılabacağı üzere, ortağın şahsi alacaklıları ortağın ortaklık payının icra yoluyla takibini talep edemeyecekleri gibi, ortak tarafından genel kurul kararları doğrultusunda kooperatife ödenmiş olan aidat ve buna benzer nitelikteki ödemelerin de haczini isteyemeyeceklerdir.

Konuyla ilgili Yargıtay kararlarına bakıldığında, kooperatif ortağının hissesinin caiz olmadığına ilişkin birçok karar verildiği görülmektedir. ¹

Söz konusu kararlarda ortağın kişisel alacaklısının icra marifetiyle kooperatife gönderdiği haciz ihbarnamelerine kooperatif

tarafından yapılan itirazlar yerinde görülerek; tasfiye hali hariç olmak üzere kooperatif ortağının hissesinin haczinin mümkün olmadığına ve bu amaçla gönderilen haciz ihbarnamelerinin sonuç doğurmayacağına hükmedilmiştir.

Diğer taraftan kooperatifler kâr gayesi ile faaliyet göstermediklerinden bu kuruluşlarda bir yıllık faaliyet neticesinde ortaya çıkan olumlu değerler de kâr olarak adlandırılmamaktadır.

Kooperatiflerin sadece ortakları ile yaptıkları bir yıllık işlem sonucunda elde ettikleri müspet sonuçlara **“olumlu gelir gider farkı”**; menfi sonuçlara ise **“olumsuz gelir gider farkı”** denilmektedir.

Gelir gider farkının ortaklar arasındaki paylaşımında esas ölçü ortaklar ile kooperatif arasında yapılan işlem miktarıdır.(KK Md.38/2)

Şayet kooperatif ana sözleşmesinde aksine hüküm bulunmuyorsa olumlu gelir gider farkı kooperatifin yedek akçelerine eklenecek(KK Md.38/1), ana sözleşme ile bu miktarın ortaklara dağıtımı da kabul edilebilecektir. (KK Md.4)

Ortakların sermaye paylarına faiz verilebilmesi için gelir gider farkının en az % 50'sinin ortaklara dağıtılması, genel kurulda karar alınması ve belirlenecek faiz oranının devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz haddini aşmaması, ayrıca ortak sermaye paylarına faiz verilebileceğine ilişkin olarak ana sözleşmede hüküm bulunması gerekmektedir.(KK Md.38/3)

Görüleceği üzere gelir gider farkının dağıtımına ilişkin esaslar, belirli sınırlamalara tabi olmakla birlikte her kooperatifin ana sözleşmesine göre değişiklik göstermektedir.

Buna göre ortağın şahsi alacaklısı şayet kendisine borçlu ortağın mensubu olduğu kooperatifte belirttiğimiz şekilde bir faiz dağıtımı veya olumlu gelir gider farkı dağıtımı

yapılacak ise bu tür mali unsurların haczini isteyebilecek, icra dairesi de bu amaçla kooperatife haciz ihbarnamesi gönderebilecektir.

Bununla birlikte kooperatiflerde bir yıllık faaliyet neticesinde gelir gider farkı dağıtımı yapıldığından, icra tarihi itibarıyla tahakkuk etmiş ve fakat ortağa ödenmemiş gelir gider farkının/faizin haczi mümkün olabilecektir.

Zira müstakbel alacakların haczedilebilmesi için alacağın doğumuna temel teşkil edecek bir hukuki ilişkinin mevcut olması ve bu ilişkiye göre, doğacak olan alacağın niteliğinin tespit edilebilmesi yeterli olup ayrıca alacağın miktarının belli olmasına gerek bulunmamakla birlikte sadece ümit ve ihtimale dayanan alacakları teknik olarak müstakbel alacak olarak nitelendirmek mümkün değildir. ²

Müstakbel alacak kavramına, şarta bağlı alacaklar, maaş, ücret, ikramiye, kira alacakları ve teminat mektubundan muhatap lehine doğması mümkün olan alacaklar örnek gösterilebilir. ³

Yargıtayca verilen kararlarda doğmamış (müstakbel) alacaklar nedeniyle 3. kişi veya kurumlara haciz ihbarnamesi gönderilebilmesi için 3. kişi/kurum ile borçlu arasında süregelen bir hukuki ilişkinin varlığı ve bu ilişki nedeniyle borçluya ödenecek sürekli bir alacağın olması gerektiğine hükmedilmiştir. ⁴

Bu düzenlemeler ışığında ortakların gelir-gider farkı alıp almayacakları ve hatta kooperatifin bir yıllık faaliyetinin sonuçlarının müspet veya menfi olup olmayacağı ancak yıl sonunda netleşeceğinden, henüz doğmamış gelir gider farkı veya faizlerin müstakbel alacak olarak değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir.

Kooperatif ortağının alacaklısının haczini isteyebileceği sınırlı unsurlardan biri de tasfiye sonucu borçlu ortağa düşecek paydır.

Bilindiği üzere tüzel kişiliğin sona ermesinden evvelki bir takım işlemleri içeren tasfiye süreci kooperatiflerin muhtelif sebeplerle dağılması anlamına gelmektedir. (KK Md.81)

Tasfiye haline giren kooperatiflerde öncelik

2) ÜSTÜNDAĞ, *İcra Hukukunun Esasları*, s.196

3) YAVAŞ, *Borçlunun Üçüncü Şahıslardaki Mal Hak ve Alacaklarının Haczi*, s.169

4)Y.11.HD. E. 2010/31513 K.2011/12785 T.21.06.2011

kooperatif tüzel kişiliğine ait borçların ödenmesi olmakla birlikte bu işlemten sonra ortak pay bedelleri geri verilmektedir.

Ayrıca ana sözleşmede hüküm bulunmak kaydıyla kalan mallar da ortaklar arasında eşit olarak paylaşılır.(KK Md.83/1-2)

İşte bu durumdaki bir kooperatifte ortaktan kişisel alacaklı olan kimseler tasfiye nedeniyle ortağa ödenecek pay bedeli ve tasfiye bakiyesi miktarının haczini talep edebileceklerdir.

Ortağın şahsi alacaklısının, alacağını tahsil etmek amacıyla kooperatifin tasfiyesini isteme imkanı ise bulunmamaktadır.

III - YAPI/ARSA KOOPERATİFLERİNDE DURUM

Bu noktada irdelenmesi gereken hususlardan biri de yapı kooperatiflerindeki ortakların kişisel alacaklılarının ortağa ait taşınmaz üzerine haciz konulmasını talep edip edemeyecekleridir.

Yapı kooperatifleri çoğunlukla ortaklarına konut edindirmek amacıyla faaliyet gösteren kooperatifler olarak bilinmekte, oysa bu kooperatifler işyeri, yazlık veya arsa temini amacıyla da kurulabilmektedirler.

Sonuç olarak bu tür kooperatiflerde ortaklarının namına taşınmaz tapu tescili yapılması ile ferdileşme yani ferdi mülkiyete geçilmektedir.

Ortaklar adına ferdileşme işlemi yapılmıyorsa ortağın kooperatif tarafından imal edilen taşınmaz üzerinde bireysel tapusu bulunmadığından ve ortağın ortaklık payı da haczedilemediğinden dolayı henüz ferdileşme gerçekleşmemiş bir kooperatifte ortağın şahsi alacaklısı yine o ortağa ait varsa faiz, gelir

gider farkı ile tasfiyeden ortağa düşecek payı haczettirebilecektir.

Ancak, ferdi mülkiyete geçmiş bir kooperatifte ortağın edindiği konut kendi adına tapu tesciline konu olduğundan ve artık söz konusu taşınmaz ortağın kişisel malvarlığına dahil olduğundan bu taşınmazla ilgili olarak kooperatife haciz ihbarnamesi gönderilmesinin bir anlamı bulunmamakta; bu hususta tapu dairelerinin muhatap alınması icap etmektedir.

Bununla birlikte, yapı kooperatiflerinde ferdi mülkiyete geçilmesi yani ortaklar adına müstakil tapuların edinilmesi ile kooperatif tüzel kişiliği sona ermemekte ve ortağın ortaklığı da devam etmektedir.

Muhtelif Yargıtay kararlarında da vurgulandığı üzere yapı kooperatiflerinde ortağın kooperatif kanalıyla edindiği konutunun mülkiyetini bir başkasına satması da kişinin ortaklığını ortadan kaldırmamaktadır.⁵

Dolayısıyla, ferdi mülkiyete geçmiş bir kooperatifte ortağın edindiği konut kooperatif ortağının ortaklığını temsil etmediğinden, bu taşınmazın ortağın şahsi alacaklısı tarafından icra marifetiyle takibinin de kooperatif nezdinde yapılması imkanı bulunmamaktadır.

Aynı durum arsa kooperatifleri için de geçerlidir.

Bu tür taşınmazların İcra İflas Kanunu'nun taşınmazların haczine⁶ ilişkin hükümleri çerçevesinde tapu idaresi nezdinde takip edilmesi gerekmektedir.

Aynı şekilde bir yapı kooperatifi ortağının şahsi alacaklısının, ortakların konutların inşası nedeniyle kooperatife ödemiş oldukları aidat, ara ödeme, ortağın ödediği şerefiye gibi tutarlar ile ortağa kooperatif tarafından ödenecek şerefiye tutarına icra kanalıyla talep etmeleri söz konusu değildir.

Buna karşın, kooperatif ortağının ortaklık sıfatı haricinde kooperatiften olan alacağının kapsam dışında olması gerektiği düşünülmektedir.

Kanımızca örneğin, mesleği tesisatçılık, müteahhitlik olan bir kimsenin aynı zamanda kooperatif ortağı olması halinde veya

5) Bkz, Yargıtay 11 HD. E.2005/9877 K.2006/10840 T.30.10.2006

6) İcra İflas Kanunu'nun 91/1. Maddesine göre, taşınmazın haczi keyfiyeti, ne miktar meblağ için yapıldığı ve alacaklının adı ile tebliğ yapar adresi icra dairesi tarafından tapu siciline bildirilir.

muhasebe, avukatlık gibi bir görev nedeniyle kooperatiftan alacaklı olan bir kooperatif ortağının kooperatiftan olan alacağının ortaklık statüsü ile ilgisi bulunmadığından bu tür ödentilerin haczinin İcra İflas Kanunu'nun 89. maddesi kapsamında mümkün olabilmelidir.

Ancak, ortağın kooperatiftan olan alacağı aidat borcuna sayıldığı takdirde bunların kooperatifte ortakça yapılan ödeme statüsünde olacağından dolayı haczedilmeyeceği, dolayısıyla ortağın kooperatiftan ortaklığı ile ilgisi olmayan ödemelerin icra marifetiyle takip edilebileceği, hatta kooperatif ortağının aynı zamanda kooperatif yöneticisi/denetçisi olması gibi hallerde kooperatiftan olan ücretinin haczine bir engel olmadığı, ancak maaş ve ücretlerin İcra İflas Kanunu'nun 83 ve 355. Maddelerine göre haczedilebileceği düşünülmektedir.

IV - SONUÇ

Kooperatiflerin kendilerini teşkil eden ortaklardan ayrı bir tüzel kişiliği bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle Kooperatifler Kanunu'nda gerek kooperatif tüzel kişiliği ve

gerekse ortakların mali sorumlulukları belirli hükümlerle korunmuştur.

Bu koruyucu tedbirlerden biri de ortakların kişisel borçlarının bu borç nedeniyle kooperatiftan talep edebilecekleri mali unsurlara ilişkin sınırlamadır.

Bu kapsamda kooperatif ortağının kişisel alacaklılarının ortağın borcu nedeniyle kooperatifteki hissesinin haczine izin verilmemiş ve bu alacaklıların sadece o ortağa ait faiz, gelir-gider farkı ve tasfiye halindeki payı üzerine haciz konulabilmesine imkan sağlanmıştır.

Kooperatif ortaklarının kişisel borçları nedeniyle takip edilerek bunlara ait ödentilerin, ortaklık payının ve diğer mali unsurların icra marifetiyle tahsil edilmesi halinde kooperatiflerin sürekli olarak karşı karşıya kalacağı finansal sarsıntılar dikkate alındığında söz konusu düzenlemenin yerinde ve isabetli olduğu görülmektedir.

KOOPERATİFLERDE GENEL KURULUN TOPLANTIYA ÇAĞRILMA USULÜ

Mustafa YAVUZ*

1. GİRİŞ

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa¹ (*KoopK*) göre kooperatiflerin zorunlu organlarından biri olan genel kurul, ortakların belli bir zamanda ve yerde müzakerelerde bulunmak ve karar almak için gerekli şartları yerine getirmek ve uymak kaydıyla bir araya gelmeleridir.

Kanuni istisnalar dışında ortaklar, kooperatif işlerine ilişkin haklarını, bir anlamda kooperatiflerin yasama organı mahiyetinde olan genel kurulda kullanırlar.

Genel kurulda alınan kararların hukuk dünyasında sonuç doğurabilmesi ve sıhhat kazanabilmesi için genel kurula ilişkin kanun ve anasözleşmede öngörülen usul ve kurallara riayet edilmiş olmalıdır.

Bu kurallardan biri ise bütün ortaklara anasözleşmede gösterildiği şekilde çağrıya (davette) bulunulmasıdır.

Genel kurul toplantısına çağrı, yetkili organ veya kişiler tarafından tüm ortaklara yöneltilen, toplantı yeri, zamanı, gündemi ile katılma koşullarını içeren ilan ve/veya mektup şeklindeki yazılı irade beyanı veya bildirimidir.²

*Gümrük ve Ticaret Uzmanı

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

2) Erdoğan Moroğlu, *Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü*, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s.54.

Hukuktaki “*Usul, esastan önce gelir.*” kuralı çerçevesinde, geçerli bir genel kurul toplantısının varlığından söz edebilmek için öncelikle çağrının gereği gibi yapılmış olması şarttır.

Bu çalışmada, kooperatiflerde genel kurulu çağrıya yetkili olanlar, çağrı şekli, genel kurul için bakanlık temsilcisi talebinde bulunulması ve çağrı usulüne uyulmamasının sonuçları hakkında detaylı ve açıklayıcı bilgi verilmiştir.

2. ÇAĞRIYA YETKİLİ OLANLAR

KoopK'nın 43. maddesine göre, yönetim kurulu veya anasözleşme ile bu hususta yetkili kılınan diğer bir organ ve gerektiğinde denetçiler kurulu, ortağı olduğu üst birlik ve tasfiye memurları genel kurulu toplantıya çağırma yetkisine sahiptirler.

Ancak genel kurul bu şekilde toplanmadığı takdirde ilgili bakanlık genel kurulu toplantıya çağırma yetkisine sahiptir.

Aynı Kanunun 44. maddesinde de dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda birinin isteği üzerine genel kurulun toplantıya çağrılacağı, yönetim kurulunun bu isteği en az on gün içinde yerine getirmediği takdirde, istek sahiplerinin müracaatı üzerine veya doğrudan doğruya ilgili bakanlık tarafından genel kurulun toplantıya çağrılacağı, çağrılmadığı takdirde istek sahipleri mahalli mahkemeye başvurarak genel kurulu bizzat toplantıya çağırma müsaadesini alabileceği hükme bağlanmıştır.

Genel kurulu çağrı yetkisi birinci derecede yönetim kuruluna, ikinci derecede denetim kurulu, tasfiye memurları ve üst birliğe, üçüncü derece de ise ilgili bakanlığa aittir.

Söz konusu hükümler çerçevesinde, kanunda genel kurulu toplantıya çağrı yetkisi verilen organ, kişi ya da kurumlar aşağıda açıklanmıştır.

2.1. Yönetim Kurulu

Genel kurulu olağan ve gerektiğinde olağanüstü olarak toplantıya çağırma yetkisi öncelikle yönetim kuruluna aittir.

Olağan genel kurul toplantısının her hesap devresi sonundan itibaren 6 ay içinde ve en az yılda bir defa yapılması zorunludur.

Bu durumda, hesap devresi olarak takvim yılını kabul eden kooperatiflerde genel kurul, 30 Haziran tarihine kadar yapılmak üzere yönetim kurulu tarafından uygun sürede toplantıya çağrılmalıdır.

Genel kurulu olağan toplantıya (**hesap döneminin bitiminden itibaren altı ay içerisinde**) çağırmayan yönetim kurulu üyeleri ise altı aya kadar hapis ve otuz günden üçyüz güne kadar adli parası ile cezalandırılır (KoopK md. ek 2/II).

Yönetim kurulunun, genel kurulu toplantıya davet edebilmesi için toplantı yeter sayısı ile toplanması ve karar yeter sayısı ile karar alması ve ayrıca gündemi³ belirlemesi gerekir.

Yönetim kurulu, toplantı ve karar yeter sayısı temin edilmeden toplanamayacağına ve karar

alamayacağına göre, bu koşulları yerine getirilmeden genel kurulu toplantıya çağırılmaz.

Diğer bir ifadeyle, yönetim kurulu üyeleri, yasal koşulları yerine getirmeksizin tek tek veya gruplaşarak genel kurul toplantısı isteyemez.

Ancak bir yönetim kurulu üyesi, diğer ortaklarla birlikte hareket ederek azlık oluşturabilir; ilerleyen bölümlerde açıklanacağı üzere azlık olarak genel kurulun toplantıya çağrılmasını isteyebilir.⁴

Süresi dolan yönetim kurulu üyelerinin genel kurulu toplantıya çağırılmaya yetkili olup olmadığına ilişkin tartışmalı husus, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda⁵ (**TTK**) yapılan düzenlemeyle açıklığa kavuşturulmuştur.

Buna göre genel kurul, süresi dolmuş olsa bile, yönetim kurulu tarafından toplantıya çağrılabilir (**KoopK md. 98, TTK 410/I, Örnek Anasözleşme**).

2.2. Anasözleşme ile Bu Hususta Yetkili Kılınan Diğer Bir Organ

KoopK md. 43'te genel kurulu toplantıya çağırabilecekler arasında "**anasözleşmede ile bu hususta yetkili kılınan diğer bir organ**" da sayılmıştır.

Bu organ, kanunen zorunlu organların dışına anasözleşme ile oluşturulmuş bir organ, örneğin bir icra komitesi⁶ veya kooperatife kredi veren bir kuruluş olabilir.

2.3. Denetçiler Kurulu

Genel kurulu toplantıya çağırma görev ve yetkisi kural olarak yönetim kuruluna ait olmakla birlikte, denetçiler kurulu da (**denetim kurulu da**) gerektiğinde genel kurulu toplantıya çağırabilir.

Denetim kurulu bu görevi, yönetim kurulu tarafından yerine getirilmediği takdirde kullanabilir.

3) Gündem, genel kurul toplantısında görüşülecek ve karara bağlanacak hususların listesidir. Bir başka ifadeyle genel kurul toplantısının programıdır.

4) Cafer Tayyar Çöklü, Yapı Kooperatiflerinde Genel Kurulu Kimler Toplantıya Çağırabilir, Yaklaşım, Mart 2004, S.135.

5) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

6) Ersin Çamoğlu, Ünal Tekinalp, Reha Poroy, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s.1004.

2.4. Üst Birlik

Konuları aynı veya birbiriyle ilgili nitelikte olan en az yedi kooperatif tarafından birlik (**üst birlik**) kurulabilir.

Birliklere girme ve çıkma kararı alma yetkisi ise genel kurula aittir.

KoopK md. 43'te, üst birlik ortağı olan kooperatiflerde, üst birliğe de gerektiğinde genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi tanınmıştır.

Doğal olarak bu yetki, yönetim kurulunun genel kurulu toplantıya çağırmadığı hallerde kullanılabilir.

Birliğe tanınan söz konusu yetkinin kullanımı ise birlik yönetim kuruluna aittir.

2.5. Tasfiye Memurları

Dağılıma sebeplerinin gerçekleşmesiyle kooperatif tasfiyeye girer. Buna bağlı olarak genel kurul tarafından tasfiye memurları seçilir.

Genel kurul bu hususta yönetim kurulunu da görevlendirebilir.

Genel kurulca tasfiye kurulu için bir görevlendirme veya seçim yapılmadığı takdirde, tasfiye işlerini yönetim kurulu yürütür.

Kooperatif tasfiye haline girince, organların görev ve yetkileri, tasfiyenin yapılabilmesi için zorunlu olan, ancak nitelikleri gereği tasfiye memurlarınca yapılamayan işlemlere özgülenir.

Bu kapsamda tasfiye işlerinin gereklerinden olan hususlar hakkında karar vermek üzere genel kurul tasfiye memurları tarafından toplantıya çağrılır.

Görüldüğü üzere, tasfiye memurları da belli hallerde genel kurulu toplantıya çağırma yetkilidir (**KoopK md. 43, 98; TTK md. 535**).

2.6. Azlık (Azınlık)

Dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda birinin isteği üzerine

genel kurul toplantıya çağrılır (**KoopK md. 44/II**).

Buna göre; ortak sayısı 40 ve daha az olan kooperatiflerde 4 ortak, 40'ın üzerinde olan kooperatiflerde ise ortak sayısının 10'a bölünmesi sonucu bulunan sayıda ortak tarafından genel kurul toplantıya çağrılabilir.

Sonucun küsurlü çıkması halinde sayı bir üst sayıya yuvarlanır. Genel kurulu toplantıya çağırarak isteyen ortakların, toplantı gündemini belirlemeleri ve bu isteklerini yazılı olarak yönetim kuruluna bildirmeleri gerekir. KoopK'da belirtilmemekle birlikte, anılan Kanunun 98. maddesi yollamasıyla TTK'nın 411. maddesi uyarınca azlığın yönetim kuruluna yaptığı başvuruda gerektirici sebepler de gösterilmelidir. Yargıtay'ın konuya yaklaşımı da bu yöndedir.

Örnek anasözleşmelerde yönetim kuruluna yapılacak olan başvurunun, müştereken ve noter tebligatı ile yapılması öngörülmüştür.

Bu halde, onda birlik azlığın birlikte hareket etmesi zorunlu olup, münferiden yapılan başvurular onda biri bulsa bile azlık olarak kabul edilmez.

2.7. İlgili Bakanlık

Azlığın genel kurulun toplantıya çağırılmasına ilişkin isteği kooperatif yönetim kurulu tarafından en az on gün içinde yerine getirilmediği takdirde, genel kurul istek sahiplerinin müracaatı üzerine veya doğrudan doğruya ilgili bakanlık tarafından toplantıya çağrılabilir (**KoopK md. 44/II**).

İlgili bakanlık; tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst kuruluşları için Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, yapı kooperatifleri ve üst kuruluşları için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, bunların dışında kalan diğer kooperatifler (**tarım satış, tütün tarım satış, yaş sebze ve meyve, tüketim, motorlu taşıyıcılar, esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet, küçük sanat, temin tevzi, turizm geliştirme, üretim pazarlama, tedarik kefalet, yayıncılık, işletme, sigorta, yardımlaşma, yenilenebilir enerji, sağlık hizmetleri, eğitim kooperatifleri gibi**) ve üst kuruluşları için ise

Gümrük ve Ticaret Bakanlığıdır.

Ancak ilgili bakanlık, genel kurulu toplantıya çağırma hususunda takdir hakkına sahiptir.

Öte yandan, azlığın başvurusundan ayrı olarak ilgili bakanlık genel kurulu doğrudan doğruya da toplantıya çağırma yetkisine sahiptir.

Nitekim KoopK'nın 43. maddesinde, yönetim kurulunun veya anasözleşme ile bu konuda yetkili kılınan diğer bir organın ve gerektiğinde denetçiler kurulunun, ortağı olduğu üst birliğin ve tasfiye memurlarının genel kurulu toplantıya çağırmadığı takdirde ilgili bakanlığın genel kurulu toplantıya çağırma yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir.

Bu halde, sayılan organ, kurum ya da kişiler genel kurulu toplantıya çağırılmazsa bu görev ilgili bakanlık tarafından yerine getirilebilecektir.

Ancak yeniden belirtelim ki, anılan hususta ilgili bakanlığın bir zorunluluğu bulunmamaktadır.

2.8. Mahkeme

Azlığın müracaatı üzerine ilgili bakanlık tarafından genel kurulun toplantıya çağırılmaması halinde istek sahipleri (**azlık oluşturan ortaklar**) mahalli mahkemeye (**şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine**) başvurarak genel kurulu bizzat toplantıya çağırma izni alabilirler (KoopK md. 44/III).

Dava dilekçesinde hasım olarak kooperatif gösterilir.

Mahkemeden böyle bir iznin (yetkinin) alınması halinde genel kurul ortaklarca anasözleşmede gösterilen şekil ve surette toplantıya çağırılır.

Azlık, doğrudan doğruya mahkemeye başvurarak genel kurulun toplantıya çağırılmasına ilişkin kendilerine yetki verilmesini isteyemez; yönetim kurulundan başlayarak sıra ile diğer yetkililere talebini iletmesi gerekir.

7) Yargıtay 11. H.D.'nin 20.11.1985 tarihli ve E.1985/6664 K.1985/6268 sayılı; 11.06.1973 tarihli ve E.1973/2301, K.1973/2717 sayılı kararları.

Bu bağlamda, azlığın kooperatif genel kurulunu olağanüstü toplantıya çağırma için mahkemeden izin isteminde bulunabilmesi, azlığın öncelikle yönetim kuruluna başvurması, yönetim kurulunca istek yerine getirilmezse ilgili bakanlığa, reddi halinde de mahkemeye başvurması gerekir.

Aksi takdirde silsileye riayet edilmediği gerekçesiyle dava reddedilir.⁷

Diğer taraftan, genel kurulun toplantıya çağırılması hususunda izin talep eden azlığın mahkemeye yaptığı başvuruda, hangi konular için genel kurulun toplantıya çağırılmasının istendiği, bir başka deyişle gündemin ne olduğu belirtilmelidir.

Talebi uygun görmesi halinde mahkeme, gündemi kararında gösterir.

2.9. Tek Bir Ortağın Genel Kurulu Toplantıya Çağırabilmesi

TTK'nın 410/II. maddesinde, belli şartların varlığı halinde her ortağın genel kurulu toplantıya çağırabilmesine imkan sağlanmıştır. İlgili hüküm, KoopK md. 98 yollamasıyla kooperatifler için de geçerlidir.

Buna göre; yönetim kurulunun, devamlı olarak toplanamaması, toplantı nisabının oluşmasına imkan bulunmaması veya mevcut olmaması durumlarında, mahkemenin izniyle, tek bir ortak genel kurulu toplantıya çağırabilme hakkına sahiptir. Mahkemenin kararı ise kesindir.

3. ÇAĞRININ ŞEKLİ

Genel kurulun toplantıya ne şekilde çağrılacağı KoopK'da düzenlenmemiş, sadece genel kurulun anasözleşmede gösterilen şekil ve surette toplantıya çağrılacağı belirtilmiştir.

Bu doğrultuda çağrı şekline, ilgili bakanlıklar tarafından hazırlanan örnek anasözleşmelerde yer verilmiş olup, bu kapsamda olağan ve olağanüstü toplantılara çağrı; taahhütlü mektupla, ayrıca gerektiğinde gazete ile gazete

olmayan yerlerde mahalli örf ve âdete göre ilan yoluyla yapılacak, çağrı sadece yazılı olarak imza karşılığında da yapılabilecektir. Diğer taraftan çağrının, toplantı gününden en az 30 gün önce ve en çok iki ay içinde yapılması, toplantının gün ve saati ile yerinin ve gündem maddelerinin bildirilmesi zorunludur.

Örnek anasözleşmelerde ayrıca çağrıda, birinci toplantıda çoğunluk sağlanamadığı takdirde yapılacak olan sonraki toplantının tarihi, saati ve yeri açıklanarak yeni bir bildirimde gerek kalmaksızın bir defada ortaklara duyuru yapılabileceği, toplantılar arasında en az yedi, en fazla otuz gün süre bulunması gerektiği, sürelerin hesabında duyuru ve toplantı günlerinin hesaba katılmayacağı belirtilmiştir. Bunun yanında yine örnek anasözleşmelerde, anasözleşmenin değiştirilmesi söz konusu ise yapılacak duyuruda değiştirilecek maddelerin numaralarının yazılması ile yetinilmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir.

4. İLGİLİ BAKANLIĞA BAŞVURULMASI

Kooperatif genel kurul toplantılarında, ilgili bakanlıktan bir temsilcinin hazır bulunması ve kanuna uygun olarak tutulmasına nezaretle yükümlü olduğu toplantı tutanağını imzalaması, ilgili toplantıda alınan kararların geçerlilik şartıdır (**KoopK md. 87**).

Bakanlık temsilcinin en temel görevi; toplantının kanunlara, anasözleşmeye ve gündeme göre yürütülmesini denetlemek ve temin etmektir. Dolayısıyla, genel kurul ister çağrılı isterse çağrısız toplansın, yönetim kurulu veya toplantı çağrısını yapan kişi ya da kurumlarca, genel kurul toplantıları için ilgili bakanlıktan temsilci görevlendirilmesi isteminde bulunulması zorunludur. Bu kapsamda, genel kurul tarihi ile yeri ve gündemi toplantıdan en az 15 gün

8) *Başvuru sahipleri, ticaret sicili müdürlüğünden aldıkları kooperatifi temsile yetkili son yönetim, denetim veya tasfiye kurulu üyeleri olduklarını gösterir yazıyı sunarlar. Bu yazıda, başvuru sahiplerinin kooperatifin temsili konusunda yetkili oldukları, yetkilerinin başlangıç tarihi, yetki süreleri dolmuşsa yetkinin bitiş tarihi vb. hususlar yer alır. Azlık tarafından çağrı yapılmakta ise çağrı iznini veren kesinleşme şerhli mahkeme kararı başvuru belgesine eklenir.*

önce kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki valiliğe (**ilgili bakanlığın taşra teşkilatına**) yazılı olarak bildirilir.

Bu bildirimde, başvuru yazısı ile birlikte; çağrı için alınan kararın örneği (**yönetim kurulu, denetim kurulu, anasözleşme ile bu hususta yetkili kılınan organ veya tasfiye memurları, üst birlik yönetim kurulu kararı ya da kesinleşme şerhli mahkeme kararı**), çağrıyı yapanların yetkili olduklarını gösteren belge⁸, toplantı gündemi ve temsilci ücretinin ilgili maliye veznesine yatırıldığını gösteren vezne alındısı eklenerek toplantıda temsilci bulundurulması talep edilir. Çağrıya ilişkin bakanlık temsilcisinin görevi, çağrı şekli, gazete ilanı ve yazılı bildirim gibi konularda kanun ve anasözleşme hükümlerine uyulup uyulmadığını toplantı açılmadan önce incelemektir.

5. ÇAĞRISIZ TOPLANTI

Toplantıya çağrı zorunluluğunun tek istisnası, çağrısız genel kuruldur. Kooperatifin bütün ortaklarının veya temsilcilerinin hazır bulunması ve itirazın olmaması halinde genel kurul toplantılarına ilişkin diğer hükümler saklı kalmak şartı ile toplantıya çağrı hakkındaki hükümlere uyulmamış olsa dahi ortaklar karar alabilir.

Ancak, kararların muteber olabilmesi için toplantıya Bakanlık temsilcisinin katılması hususunda gerekli işlemlerin yapılmış olması şarttır. Çağrısız yapılan toplantıda alınan kararlar, tüm ortaklar veya ortakların toplantıda oy birliği ile seçecekleri temsilciler tarafından imzalanır (**KoopK md. 47**).

Tüm ortaklar toplantıda hazır bulunmakla beraber, sonradan bazı ortakların toplantıyı terk etmesi ve dolayısıyla oybirliği şeklindeki toplantı nisabının kaybolması halinde, bu andan itibaren artık ortaklar karar alamazlar, alsalar dahi bu kararlar butlandır.

6. ÇAĞRI USULÜNE UYULMAMASININ YAPTIRIMI

Genel kurul toplantısı için yapılan çağrı usulüne

uyulmamasının yaptırımını “**iptal edilebilirlik**”tir. Kooperatif genel kurul toplantısına çağrının usulü dairesinde yapılmadığını veyahut gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediğini iddia eden ortaklar; genel kurul kararları aleyhine kanuna, anasözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına (**dürüstlük kuralına**) aykırı olduğu iddiası ile toplantıyı izleyen günden başlamak üzere bir ay içinde, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinde iptal davası açabilme hakkına sahiptir (**KoopK md. 53**). Ayrıca söz konusu ortakların, toplantıda hazır bulunması ve alınan kararlara muhalif kalarak keyfiyeti tutanağa geçirtmesi şart değildir.

Bununla birlikte kimi ortaklara çağrı yazısı gönderilirken kimilerine gönderilmemesi, bir başka deyişle çağrıda usulsüzlük yapılmasının yaptırımını ise butlandırdı.

Zira KoopK'nın 98. maddesinde yapılan atıf dolayısıyla kooperatifler için de geçerli olan TTK'nın 447. maddesinde, genel kurulun özellikle ortakların genel kurula katılma, asgari oy, dava ve kanundan kaynaklanan vazgeçilemez nitelikteki haklarını sınırlandıran veya ortadan kaldıran kararların batıl olduğu belirtilmiştir.

Bu durumda, çağrıda usulsüzlük yapılması ve buna bağlı olarak bazı ortakların genel kurul toplantısına katılmaması halinde sadece ortaklar değil menfaati bulunan herkes belli bir süreye bağlı olmaksızın ilgili genel kurulda alınan kararların batıl olduğunun tespiti için kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinde butlan davası açabilir.

7. SONUÇ

Kooperatiflerin karar ve irade organı olan genel kurul, her hesap dönemi sonundan itibaren 6 ay içinde ve en az yılda bir defa olmak üzere olağan ve gerektiğinde olağanüstü olarak toplanabilir.

Genel kurulların yapılmasında önem arz eden ve dikkat edilmesi gereken hususlardan biri, çağrının kanun ve anasözleşmede öngörülen

usul ve esaslar çerçevesinde ve yetkili kişilerce yapılmasıdır.

Kooperatiflerde genel kurulu toplantıya çağırmaya yetkili organ yönetim kuruludur.

Bu görevi yerine getirmeyen yönetim kurulu üyeleri hakkında mevzuatta öngörülen ceza ise altı aya kadar hapis ve otuz günden üçyüz güne kadar adli para cezasıdır.

Öte yandan, yönetim kurulu dışında anasözleşme ile bu hususta yetkili kılınan diğer bir organ, gerektiğinde denetim kurulu, kooperatifin ortağı olduğu üst birlik ve tasfiye memurları da genel kurulu toplantıya çağırmaya yetkilidir.

Ancak genel kurul bu şekilde toplanmadığı takdirde ilgili bakanlık tarafından da genel kurul toplantıya çağrılabilir.

Bunun yanında dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda biri de (azlık da) genel kurulu toplantıya çağırmaya yetkilidir.

Azlık dışında, yönetim kurulunun devamlı olarak toplanmaması, toplantı nisabının oluşmasına imkan bulunmaması veya mevcut olmaması durumlarında, mahkemenin izniyle, tek bir ortağın da genel kurulu toplantıya çağırabilmesi mümkündür.

Genel kurul, anasözleşmede gösterilen şekil ve surette toplantıya çağrılır.

Çağrı usulü dışında, kooperatifin bütün ortaklarının toplantıda hazır bulunduğu süreçte ve bir itiraz olmadığı takdirde genel kurul toplantılarına dair olan diğer hükümler saklı kalmak şartıyla toplantıya çağrı hakkındaki hükümlere uyulmamış olsa dahi ortaklar karar alabilir.

Çağrı usulüne uyulmamasının veya çağrıda usulsüzlük yapılmasının yaptırımını ise fiilin durumuna göre genel kurulda alınan kararların iptal edilmesi veya butlanına karar verilmesidir.

GÜNEY KORE EKONOMİK KALKINMA MODELİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Vedat SADIOĞLU*

GİRİŞ

Güney Kore mucizesinin temelinde devletin stratejik ekonomik kararları etkin biçimde uygulayabilmesi yatmaktadır.

1965 yılından günümüze Güney Kore'nin yıllık GSMH büyümesi yaklaşık % 7 ve kişi başına GSMH büyümesi de % 5,7 olmuştur.

Güney Kore, 1960'lara kadar tipik az gelişmiş bir tarım ülkesi durumundayken, ihracatı ön planda tutan bir kalkınma stratejisi izleyerek

modern ve sanayileşmiş bir ülke olmuştur.

30 yıldan fazla bir sürede yıllık ortalama % 8 gibi yüksek büyüme hızıyla, GSYİH 1961'deki 2,1 milyar dolardan 1996 yılında 520 milyar dolara çıkmıştır.

Aynı dönemde kişi başı GSMH da 82 dolardan, 11,380 dolara yükselmiştir.

1960'larda kredi birlikleri, yani üyelerine ucuz kredi temin eden finansal kooperatifler de kurulmuştur.

Resim 1: Güney Kore'nin Başkenti Seul

*Araştırmacı Yazar
(vsadioglu1960@hotmail.com)

Böylece standart banka risk ölçümlerine göre kredi alamayan düşük gelir gruplarına finansman sağlanabilmiştir.

TARİHSEL GELİŞİM

Kalkınma sürecine başladığı 1950'lerin başlarında Güney Kore, orta büyüklükte, geniş ölçüde işgücü fazlası olan, doğal kaynaklar açısından görece olarak fakir, fakat beşeri kaynaklar bakımından görece olarak zengin bir ülke olarak tanımlanabiliyordu.

Kolonizasyon döneminde, ülkeyi yöneten Japonya'nın, Güney Kore'nin kırsal kesimlerinde alt yapı ve kurumsal yatırımlara, tarımsal üretime ve kooperatifleşmeye büyük önem verdiği gözlenmektedir (*sulama, çiftçi kuruluşlarının oluşturulması gibi*).

Buna ek olarak Japonya'nın yönetiminde ve savaş sonrası yıllarda bu ülkelerin kendi mevzuatlarıyla gerçekleştirdikleri toprak reformları, tarımsal taşınmaz varlıkların oldukça adil dağılımına yol açmıştı.

Güney Kore, geleneksel ihracat gelirlerinin bir kısmını tüketim malları ithalatından yatırım malları ithalatına kaydırarak ve ithal ikameci sanayilerin yaratılmasına olanak sağladı.

Bir taraftan yatırım mallarının toplam ithalat içindeki payı artarken, diğer taraftan yerli üretimin ithalatı ikame etme süreci giderek hızlanmaktaydı.

Güney Kore mucizesinin temelleri 1960'ta darbe ile iktidara gelen ve şu andaki devlet başkanı Park Geyun-Hye'nin babası olan **Park Jung-Hee** tarafından atıldı.

Ülke 1962'den itibaren her yıl ortalama yüzde 10 büyüdü ve süreç Park Jung-Hee'nin 1979'da öldürülmesinden sonra da 1994'e kadar devam etti.

Aynı dönem, yani 1962-1994 arasında, ülkenin ihracatı da yılda % 20 büyüdü.

1960'ların başında Güney Kore ordusu tarafından oluşturulmuş Ekonomik Planlama

Sıra	Ülke	Kişi başına GSYİH
1	Lüksemburg	113,533
2	Katar	97,967
3	Norveç	96,591
4	İsviçre	84,983
5	Avustralya	66,984
6	B. Arap Emirlikleri	66,625
7	Danimarka	63,003
8	İsveç	61,098
9	Hollanda	51,410
10	Kanada	51,147
31	GÜNEY KORE	25,976

Tablo 1: Kişi başına GSYİH sıralaması (2013)
(Kaynak: Wikipedia)

Kurulu, planlı bir biçimde kalkınma dönemini başlatmıştır.

Planlarda belirtilen hedeflere varılması ve hatta geçilmesinde üç ana faktörün geçerli olduğu söylenmektedir.

Bunlar, devletin üst düzey desteği, ekonomideki önemli karar alıcıların planın oluşumuna dâhil edilmeleri, planın uygulama aşamalarının yakın takibi ve kontrolüdür.

Planlar başarılı şekilde uygulanmıştır.

Planlar incelendiğinde, devletin piyasaya müdahale edip kalkınmacı rolünü üstlendiği görülecektir.

Hükümet politikaları yeni endüstriyel sınıfı destekleyici bir şekilde yönlendirmiştir.

Eğitime önem verilerek okur-yazar sayısı % 95'e ulaştırılmıştır.

GSMH'nın %'3'ü eğitime ayrılmakta olup, temel eğitim ve orta öğretim devlet okullarında parasızdır.

GÜNEY KORE'NİN KALKINMA MODELLERİ

Güney Kore hükümeti hem fonksiyonel hem de seçici olarak tüm faktör ve ürün piyasalarına yoğun olarak müdahalelerde bulunmuştur.

Devlet, üretiminin büyük bir bölümünü ihraç etmede rekabet gücü kazanabilmek için, seçilmiş faaliyetlere yüksek, değişken ve sürekli bir koruma uygulamıştır.

Yurt içi yatırılabilir kaynakları **'bebek endüstrilere'** (Bakınız: *Bebek Endüstri/Sanayi*

Nedir?) yönlendiren devlet, çeşitli eksik rekabet piyasalarını içselleştirebilen büyük özel şirket gruplarının **'Chaebol'** oluşumunu da teşvik etmiştir. (Bakınız: *Chaebol Nedir?*)

Eğitime ve özellikle teknik eğitime büyük yatırım yapan devlet, firma çalışanlarının teknik eğitim şemalarının planlanmasında da yardımcı olmuştur.

Bunun yanı sıra Ar-ge ve teknoloji alt yapı kurumlarına da yatırım yapılmıştır.

Tüm bunlar yapılırken yerel firmaların bağımsız araştırma yeteneklerinin geliştirmesi de teşvik ve yardımlar yoluyla uyarılmıştır.

Bebek Endüstri/Sanayi Nedir?

'Bebek Endüstri' tezi, mevcut durumda ithalata dayalı bir endüstrinin uzun dönemde karşılaştırmalı üstünlük elde edeceği varsayımına dayanan tezdır.

18. yüzyılın sonlarına doğru Alexander

Resim 2: Güney Kore, tarımsal üretimde de başarılı olan bir ülkedir.

Hamilton ve Friedrich List tarafından geliştirilmiş, '**Korumacılık**' politikasının en önemli nedenlerinden biri olan bebek endüstri tezine göre, gelişmekte olan ülkelerin imalatta potansiyel karşılaştırmalı üstünlüğü vardır, ancak gelişmekte olan ülkelerdeki yeni endüstriler, başlangıçta gelişmiş ülkelerdeki iyice oturmuş üretimle rekabet edemez.

Bir ülkede belirli bir endüstrinin düşük maliyetli ithal mallar nedeniyle büyüyemediği

varsayıldığında, bebek endüstri tezine göre eğer bu endüstriye geçici olarak (bebeklik dönemi sona erene kadar) korumacı dış ticaret politikası uygulanırsa ölçek ekonomilerinin ortaya çıkmasıyla endüstrideki firmaların birim maliyetleri düşer.

Sonuç itibarıyla bebek endüstri, ihracatçı endüstri durumuna gelir ve böylece endüstri üzerindeki geçici korumacı dış ticaret politikası uygulamaları sona erdirilir.

Şekil 1: KBC Kooperatifi, G.Kore'nin en büyük iş kooperatiflerinden biridir.

Chaebol Nedir?

Chaebol, Güney Koreli bir iş yönetimi şekli manasına gelir. Çok uluslu ve dünya çapında güce sahip olan sayısız uluslararası işletmelerdir.

Korece kelime anlamı olarak 'aile işi' veya 'tekel' kelimeleri kullanılır (İngilizce 'holding' kelimesinin karşılığıdır.)

Devletin girişkenlik desteği ve finansmanı sonucunda, Samsung, Hyundai, Daewoo ve LG tanınmış ve uluslararası markalar haline gelmişlerdir.

Chaebol, Güney Kore siyasetinde önemli rol oynamıştır.

1988 yılında Chaebol ailesinin üyesi, Hyundai Heavy Industries başkanı Chung Mong-jun, başarıyla Millet Meclisinde çalıştı.

Diğer iş liderleri de yarı temsilcilik ile Millet Meclisi üyeleri olarak seçilmiştir.

Han Nehri mucizesi Nedir?

'**Han Nehri Mucizesi**', 1961-1996 yılları arası inanılmaz bir hızla büyüyen Kore Olayı'nın adıdır.

Doğal kaynağı, sermayesi olmayan, iç pazarı dar/alım gücü düşük bir ekonominin ihracata dayalı büyüme hikâyesidir.

Güney Kore'nin, Kore Savaşı (1950-1953) sonrasında gelişmekte olan bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye dönüştüğü hızlı ekonomik büyüme dönemidir.

20. yüzyılın ikinci yarısında hızlı yeniden yapılanma ve ihracata dayalı büyüme, hızlı sanayileşme, yeni teknolojilerin tanıtılması, eğitimin gelişmesi ile Güney

Kore ekonomisinin kalkınması sayesinde ülkede yaşam standartları hızla yükseldi. Hızlı kentleşme ve modern yaşantı, 1988 yılı Yaz Olimpiyatları, Japonya ile birlikte 2002 FIFA Dünya Kupası'na ev sahipliği ile Samsung, LG ve Hyundai gibi Chaebol olarak bilinen büyük şirketlerin yükselişi bu başarılı olaylara tanıklık etti. Koreliler, ekonomilerindeki bu gelişime **“Han Nehri Mucizesi”** adını verdiler.

Adına ister mucize diyelim ister başka bir şey, ortada bir başarı hikâyesi olduğu yadsınamaz.

Peki, nedir Güney Kore'yi bugünkü imrenilen noktaya taşıyan? **“Japonya ne yaptıysa aynısını yaparak”** diye yanıtlayanlar var bu soruyu.

Ancak, unutulmamalıdır ki, marka yaratmak, Ar-ge'ye önemli ölçüde kaynak ayırmak, yenilik (İnovasyon) ve teknolojiyi en iyi şekilde harmanlamak, sanayi odağını kaybetmemek önemlidir.

Bununla yetinmeyip “Merkezden planlanıp; hükümetçe yönetilen bir yatırım modelinden, pazar odaklı bir işleyişe geçmek, finansal piyasaların reforma tabi tutulması vb.” açıklamalar da yapılabilir. Belki de en dikkat çekici olan, yaptıkları dev serbest ticaret anlaşmalarıdır (2007'de ABD ile, 2009'da Avrupa Birliği ile ve Avustralya ile). İhracatta da, ithalatta da yaklaşık hacmin yarısını kaplayan aynı 3 ülke aslan payına sahip: Çin, ABD, Japonya. Bu devletler dünyanın en büyük 3 ekonomisi. “Büyük oynamak” bu olsa gerek.

SONUÇ

GüneyKore'de güçlü bir devletin ortaya çıkması, alınan kararların başarıyla uygulanabilmesini sağlamıştır. Ancak daha da önemlisi, bu güçlü devletin kendi varlığını meşrulaştırmak ve toplumda bir uzlaşma oluşturabilmek için ekonomik büyümeyi varlığının temel nedeni olarak kabul etmesidir.

1953'te savaştan çıktığında açlıkla, yoksullukla boğuşan, Amerika'nın öncülük ettiği 40 ülkenin topladığı yardımlarla hayata tutunan Güney Kore'nin bugün, yani sadece 63 yıl sonra Gayri Safi Milli Hâsılası 1,8 trilyon doları aşmış

durumda. Dünyanın 11. Büyük ekonomisi unvanını kazanan ülkede satın alma paritesine göre, kişi başına milli gelir de 36 bin doları aşmıştır (2015 verileri). Bu kadar çok küresel markası olan bir ülkenin ihracat odaklı bir büyüme modelini benimsediği aşikârdır. Güney Kore, dünyanın en büyük 6. ihracatçısı ve 7. ithalatçısıdır.

Önümüzdeki yıllarda Güney Kore'nin, azalan işgücü ve doğurganlık nedeniyle iki sıra kaybederek 13. sırada yer alacağı tahmin ediliyor. 1970'li yıllardan bu yana dünyanın en zengin ülkeleri listesinde yer alan Güney Kore'nin oldukça büyük ekonomik başarıları bulunuyor. 2050 yılına kadar ülke refahında artış görüleceği, kooperatiflerin daha da güçleneceği ve artan aile şirketleri sayısı ile ekonomisinde büyüme kaydedileceği tahmin ediliyor.

KAYNAKÇA

- <http://blog.milliyet.com.tr/g--kore-tarim-kooperatifleri-federasyonu--nacf--50--yilinikutluyor/Blog/BlogNo=319612>(Erişim Tarihi:18.12.2016).
- http://www.stfhukuk.com/Ha_sirket-mi-kooperatifmi.html (Erişim Tarihi: 25.12.2016).
- <http://www.ekodialog.com/Konular/guney-kore-ekonomik-kalkinma-modeli.html>(Erişim Tarihi:25.12.2016).
- <http://www.korea-fans.com/forum/konu-chaebol-51116-48268.html>(Erişim Tarihi:03.01.2017).
- <http://www.bloomberght.com/yorum/cem-sezgin/1500955-guney-kore-mucize>(Erişim Tarihi:03.01.2017).
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Bebekendüst_ri_tezi(Erişim Tarihi:03.01.2017).
- <http://kemalsezen.com/iste-guney-kore-han-nehri-mucizesi.html>(Erişim Tarihi:03.01.2017).
- <http://www.tibbigen.org/haber-BilimdeGuneyKoreMucizesi-171>(Erişim Tarihi:03.01.2017).
- [https://tr.wikipedia.org/wiki/Ülkelerin_kişi_başına_GSY'ya_\(nominal\)_göre_sıralanışı](https://tr.wikipedia.org/wiki/Ülkelerin_kişi_başına_GSY'ya_(nominal)_göre_sıralanışı)(Erişim Tarihi:03.01.2017).

KIRIM DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

Enver AYDOĞAN* - Hakan KIRIMLI**

Kırım Adı

Adını Altın Orda Devleti'nin Kırım eyaleti başkenti olarak orijinal haliyle Qırım şehrinden alır. Qırım Kırım Tatarcası ile “*tepem*” anlamına gelir (qır-tepe,ım-benim). Ancak, Kırım etimolojik olarak diğer sürümleri de bulunmaktadır.

Tarihi

430'Lu yıllardan sonra, Attila'nın amcası Aybars'ın hâkimiyetine giren Alanlar'ın, daha 3. asırda kurulan Sudak (Soğdak) Aradav'da (sonraları Feodosya, Kaffa ve Kefe adlarını aldı) şehirlerini almasıyla Kırım Yarımadası'nın Türk tarihi ile ilgisi başlamıştır.

Hun Türk İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra Kuban, Azak ve Don nehri ağzlarında çeşitli Türk boyları ve bunlar arasında Bulgar Türkleri oturamaktaydı.

6. asrın son yarısında Avarlar ve diğer Türk boylarının akınları olmuştur. Kersones, Sudak ve Kerç bunlara karşı Bizans'ın dayanak noktaları idi.

7. asırda Kırım'ın bozkırları Hazar Türkleri'nin idaresine geçti. Bunlar Kırım'ı, Göktürkler'de olduğu gibi Tudun veya Todun ünvanlı valilerle yönetiyorlardı.

Kırım, daha sonra 8. yüzyılda ise Hazarlar'ın bir vilâyeti oldu.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi

** Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi

Hazarlar'ın yıkılışından sonra da Kırım, Hazarya veya Gazarya adında küçük bir devlet olarak kalmış, 10. yüzyılda Azak Denizi ile birlikte Karadeniz'e de Hazar Denizi denilmiştir. 1083'de bu küçük Türk devleti halâ yaşıyordu. Selçuklu Emîri Hüsameddin Çoban, 1221'de Kırım seferinde, bu Hazar bölgesinde, Sudak çevresinde Kıpçaklar ve onların müttefiki Ruslarla savaşmıştır.

Hazarlar'dan sonra Peçenekler, daha sonra da Kıpçaklar komşu bozkırları ve Kırım'ı alarak buraya yerleştiler. Kültürlerini bugün de koruyan Karaim Türkleri Hazarlar'dan gelmekte olup, 11. yüzyılda Türkçe Tevratların varlığına rastlanılmaktadır.

1227'de Cengiz Han'ın ölümünden sonra kurulan Moğol Hakanlığı zamanında, Cengiz'in büyük oğlu Cuci'nin oğlu Batu Han 1227 -1256 yıllarında büyük bir ordu ile Doğu Avrupa'yı alıp Altın Orda Devleti'ni kurmuştur.

1241'de Batu Han İdil Nehri'nin aşağı yatağında ve kıyısında kurduğu Orda (**karargâh**), Saray (**Volga'daki Eski Saray**) adını alarak kısa zamanda en önemli siyasî ve ticarî merkez oldu. Şeklen Karakurum'a bağlı olarak Batu Han'ın hâkimiyeti 1256'dan ölümüne kadar sürmüştür.

Bundan sonra gelen küçük kardeşi Berke Han'ın (1256-1266) Müslümanlığı kabul etmesiyle, ülkede İslâm yayılmaya başlamıştır. Berke Han zamanında Altın Orda en parlak devrini yaşamıştır. Batu Han'ın kurduğu Saray şehrine «**Taht İli**» denirdi. Bu şehir Berke Han zamanında daha elverişli bir yere nakledilerek

Yeni Saray veya Saray Berke adını aldı. 1320'den sonra Özbek Han zamanında (1313-1340) İslâm dini bölgede büsbütün kuvvetlendi.

1239'lu yıllarda Altın Orda (Kıpçak Hanlığı) zamanında kıyılar dışında bütün Kırım yarımadası bir Türk ülkesi halinde idi.

Kuzeyde Hazarlar ve Kıpçaklar zamanında Kırım limanları, iç muhtariyetlerini korumak şartıyla yüzyıllar boyu Bizans'a bağlı kaldılar.

Fakat Karadeniz ticareti Venedikliler'in sonra 1261'de Mihail Paleologos'a yardımlarına karşılık Cenevizlilerin eline geçti.

1266'da Altın Orda hanı Mengü Timur'dan ticaret için Kefe'de yerleşme müsaadesi aldı ve sahillerde başka koloniler kurdular.

1381'de de bir anlaşma ile buralardaki hâkimiyetlerini Altın Orda Devleti'ne tasdik ettirdiler. İç tarafta Eski Kırım veya Salgat (Solhat), Altın Orda genel valilerinin oturduğu yer olup, Kefe'den sonra yarımada'nın en önemli ticaret merkezi idi.

Kefe'de ise Han adına Müslümanlar'ın işine bakan bir Bas-kak ile bir Tamgacı (gümrükçü) bulunuyordu.

Kırım yarımadasının yalı boyu bölgesi tamamiyle Ceneviz kolonisi olmakla beraber, 1475'de Osmanlı hâkimiyetine geçinceye kadar Türk Hazarlar'ın bir hatırası olarak Hazariye (veya Gazariya) adını korumuştur.

13. ve 14. yüzyıllarında Altın Orda Devleti; siyasî, iktisadî ve kültür bakımından Türk dünyasının önemli bir ülkesi idi.

Özbek Han'ın hanımlarından biri Andronikos Paleologos'un kızı idi.

Böylece Bizansla sonra Memlûkler, Osmanlılar, Litvanya ve Lehistan devletleriyle yakın münasebet kurmuşlardır.

Ayrıca Yıldırım Bayezit ve Toktamış arasında Emir Timur'a karşı durabilmek için yakın bir dostluk vardı.

Toktamış (1376-1396) Altın Orda'nın son

büyük hakanı olmuş, Timur tarafından Saray şehri yıkılıp ahalisi kılıçtan geçirilmiştir.

1502'de bu devlet son bulmuş mirasından Kırım, Kazan, Sibir, Astarhan hanlıkları ve Nogay Mirzalığı doğmuştur.

Don - Dinyeper arasında uzanan Kırım Hanlığı'nın kurucusu Hacı Giray'dır ve kendi adını taşıyan en eski tarihli sikkesi 845 (1442) yılından kalmadır.

1454'den itibaren Bahçe Saray Kırım Hanlığı'nın merkezi konumunda olmuştur.

1466'da Hacı Giray ölünce oğulları taht kavgası ve karışıklık çıkarmışlardır.

Bir taraftan da bölgede var olan Ceneviz tehlikesine karşı Osmanlı Devleti'nden yardım istenmiş ve Fatih Sultan Mehmet 1475'de Gedik Ahmet Paşa'yı kuvvetli bir donanma ile gönderip Kefe'yi ve Kırım sahilindeki Cenevizliler'e ait bütün limanları fethetmiştir.

Cenevizliler tarafından hapse atılan Mengli Giray kurtarılıp hanlığa getirilerek Osmanlı sultanına tâbi olmayı kabul etmiştir.

Mengli Giray ile yerleşen Kırım Hanlığı ilk defa 1484'de Sultan II. Bayezit'in Akkirman seferine katılarak işbirliği yapmıştır.

Yavuz Sultan Selim'e kızını vermiş olan Mengli Giray, ona askerî destek sağlayarak tahta geçmesine yardım etmiştir.

Bu tarihten sonra Kırım'da hanlar Osmanlı Sultanın özel fermanları ile tasdik oluna gelmiştir.

Fakat Rusya kuvvetlenince, 300 yıl boyunca kendi hanları idaresinde ve Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan Kırım Hanlığı büyük tehdit altına girmiştir.

1736'da Ruslar, Kırım yarımadasına girerek Bahçe Saray'da iki bin evi ve Han Sarayı'nı yakmış, Selim Giray'ın kurduğu zengin kitaplık da mahvolmuş, Kalgay'lar'ın merkezi Akmescit de yakılmıştır.

Bundan sonra Şahin Giray ihanetle Rusya'ya

kaçıp onlara sığındığından 1774'de Kaynarca Antlaşması ile Rusya Kırım'ın istiklâlini ve tarafsızlığını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirdikten sonra 1783'de de Kırım'ı kesinlikle ilhak etmiştir.

1917'de Kırım Türkleri bağımsızlıklarını ilân edip devlet kurdularsa da 1920 sonlarında ihtilâl kuvvetleri gelince durum değişmiş, ilk dünya savaşından sonra 19 Ekim 1921'de muhtar Sovyet cumhuriyetleri arasına katılmıştır.

Son dünya savaşında bazı Kırımlıların Alman kuvvetlerine katıldığı ileri sürülerek bütün Kırım halkı önce Sibiryaya, sonra Orta Asya steplerine sürgün edilmiştir.

Nüfus

Kırım'ın 2005 nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusu 1.994.300 idi.

1989-2001 yılları arasında Kırım'ın nüfusu 396.795 (1989 yılı nüfusunun %16,33'ü) azalmıştır.

Kırım Tatarları gibi grupların geri dönüşlerine karşın 2001-2005 arasında yine 239.400 (2001 yılı nüfusunun %2'si) azalmıştır.

Etnik gruplar

Ülke nüfusunun büyük çoğunluğu Rus olmakla birlikte, ülkede Ukraynalılar ve Kırım Tatarları oldukça büyük nüfusa sahiptir.

Ruslar: %58,32;

Ukraynalılar: %24,32;

Kırım Tatarları: %12,1;

Beyaz Ruslar: %1,44;

diğer Tatarlar: %0,54;

Ermeniler: %0,43;

ve Yahudiler: %0,22.

Diğer azınlık grupları:

Polonyalılar,

Moldovalılar,

Azeriler,

Özbekler,

Koreliler,

Yunanlar

ve Karadeniz Almanları,

Çuvaşlar,

Romanlar,

Bulgarlar

ve Gürcüler'dir.

Dilleri

Devletin resmi dili Ukrayna dili'dir; ancak devlet işlemleri sıklıkla Rusça ile yürütülmektedir.

Eğitim ve devlet işlerindeki Ukraynalaştırma girişimi fazla başarılı olamamıştır.

Geniş ölçüde konuşulan diğer dil de Kırım Tatarcası'dır.

Nüfus sayımına göre, Kırım sakinlerinin ana dilleri: %77 Rusça, %11,4 Kırım Tatarcası ve %10,1 Ukraynacadır.

İsmail Bey Gaspıralı

Kırım Tatarlarını içinde buldukları bu inkıraz sürecinden çıkaracak ve bir millî uyanış dönemini başlatacak kişi büyük fikir adamı ve reformcu **İsmail Bey Gaspıralı (1851-1914)** oldu.

Gaspıralı vatandaşları olan Kırım Tatarları arasında hemen hiç rastlanmayan bir şekilde genç yaşında çok farklı eğitim ve tecrübelere sahip olma imkânını bulabilmiş, dış dünyayı tanıyabilmiş ve bütün bunlar onun toplumunun içinde bulunduğu durumu çok iyi idrak edebilmesini sağlamıştı.

Büyük çoğunluğu itibarıyla kendi kabuğuna kapanmış olan Kırım Tatar toplumunun aksine, Gaspıralı maceralı bir hayatla hem Kırım'daki Müslüman mekteplerinde, hem Moskova ve Voronej'deki Rus okullarında okumuş, Osmanlı Devleti'nde ve Avrupa'da bulunmuş,

Batr'ı ve Doğu'yu geniş bir perspektifle tetkik edebilmişti.

Gaspıralı'nın bütün millî fikirlerini ve reform programını tanıtmak ve yaymak yolundaki en önemli aracı 1883'de Bahçesaray'da yayınlamaya başladığı Tercüman gazetesiydi.

Kırım Tatarları arasında yayınlanan ilk, bütün Rusya Türkleri (**veya Müslümanları**) arasında yayınlanan da üçüncü gazete olan Tercüman Gaspıralı'nın idealindeki ortak edebî Türkçe'nin örneği olmak üzere sadeleştirilmiş Osmanlı Türkçesinde çıkıyordu.

Gaspıralı "**usûl-i cedid**" mekteplerinin ilk örneğini de 1884'de yine Bahçesaray'da açtı.

Önce 1905 Rus İnkılâbı ve bilâhare de 1908 Osmanlı Meşrutiyet İnkılâbı ile birlikte Kırım Tatarları ve Türkiye arasındaki ilişkiler büyük bir ivme kazandı.

Kırım Tatarlarının büyük ihtiyaç duyduğu eğitim kadroları Türkiye'den gelen (**çoğu Kırım Tatar asıllı**) muallimlerle karşılaşırken, pek çok Kırım Tatar genci de okumaya İstanbul'a geldiler.

Bunlardan büyük rahatsızlık duyan Çarlık rejiminin engelleme çabalarına rağmen, bu gelişmelerin çok önemli kalıcı tesirleri oldu.

Bir neslin Kırım Tatar aydınları Türkiye'de o zaman cârî olan fikirlerden kuvvetle ilham almış olarak fevkalâde istiklâlcî, hürriyetçi ve milliyetçi olarak yetişti.

Bu kadrolar İstanbul'da ve Kırım'da yeraltı teşkilatları kurarak yaygın bir faaliyet içine girdiler.

18 Mayıs 1944 Sürgünü

Kırım Tatarları için felâket Stalin tarafından 11 Mayıs 1944'de imzalanan ve Kırım Tatarlarının son ferdine kadar Kırım'dan sürülmesini emreden karardan sonra gerçekleşti.

Bu kararın icrası NKVD birlikleri tarafından 17 Mayıs'ı 18 Mayıs'a bağlayan gece Kırım'ın her yerinde aynı anda yerine getirildi.

Gece NKVD askerleri tarafından yataklarından kaldırılan Kırım Tatarları, hazırlanmaları için yalnızca 15-20 dakika zaman ve ancak ellerinde taşıyabilecekleri kadar eşya almalarına izin verilerek hayvan vagonlarına yüklendiler.

Pek çoğunda oturmaya yer kalmayacak derecede insanla doldurulan vagonlar dışarıdan mühürlendiler ve en az üç-dört hafta sürecek olan yolculuğa çıkarıldılar.

Günlerce yiyecek ve su verilmeyen, cesetlerin dışarı çıkarılmasına müsaade edilmeyen ve hiç bir tıbbî yardımın söz konusu olmadığı bu ölüm yolculuğu sırasında açlık, susuzluk, hastalık, bitkinlik ve havasızlıktan on binlerce insan hayatını kaybetti.

Sürgünden hiç bir Kırım Tatarı istisna edilmedi. Dağlardan inen Kırım Tatar Sovyet partizanları ve Kızıl Ordu askerleri ile her rütbedeki Komünist Partisi mensupları dahi sürülenler arasındaydı.

Kızıl Ordu saflarında cephede bulunan Kırım Tatar askerleri ise herşeyden habersiz savaşmaya devam edecekler, savaş bitmez de (**en yüksek Sovyet madalyası olan "Sovyetler Birliği Kahramanı" madalyasını alanlar dahil**) sürgün yerlerine gönderileceklerdi.

Kırım Tatarlarını taşıyan vagonların hemen tamamı Orta Asya (özellikle Özbekistan), Urallar ve Sibiry'a boşaltıldılar.

Sürgün yerlerinde asgarî yaşama ve barınma imkânları mevcut değildi.

Ağır çalışma şartlarında ve her türlü temel ihtiyaçtan mahrum olarak bir çeşit toplama kampı rejimi içinde yaşamaları gerekiyordu.

"**Özel iskân**" rejimi denilen bu rejim içinde her Kırım Tatarının gece kumandanlığa yoklama vermesi gerektiği gibi, bulunulan mahalden

beş kilometreden fazla uzaklaşmak da kesinlikle yasaktı.

Bu durumda her bir ferdi ayrı vagonlarda başka yerlere sürülmüş olan aileler birbirlerinden tamamen kopuk olarak en az on iki yıl geçirmek durumunda kaldılar.

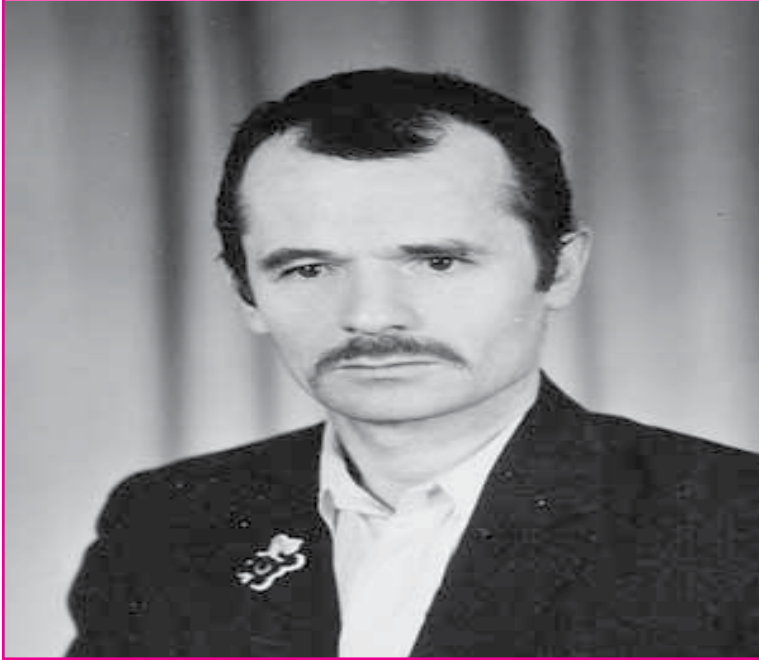
Sürgün yolculuğu esnasında ve bunu müteakip ilk bir kaç yıl içinde sefalet şartları altında hayatını kaybeden Kırım Tatarlarının sayısına dair sürülenlerin verdikleri ve son yıllarda açıklanan çeşitli resmî Sovyet rakamları arasında büyük farklar vardır.

engelleriyle karşılaşmalarına rağmen, toprak işgal ederek derhal derme-çatma evler kurmaya giriştiler.

Bu evler milis tarafından defalarca yıkıldı ve sayısız çatışmalar vuku bulduysa da, artık Kırım Tatarları kesinlikle Kırım'dan çıkmıyorlardı.

1989 Nisan ayına kadar Kırım'a dönen Kırım Tatarlarının sayısı 40.000'e ulaştı.

Kırım Tatar Millî Hareketi de yeni şartlara uygun bir teşkilatlanmaya girişti.

Millî Hareket'in 29 Nisan 1989'da Özbekistan'ın Yengiyul şehrinde düzenlenen genel kongresinde, münferit teşebbüs grupları şeklinden çıkılarak merkezî bir teşkilat haline gelinmesi kararı alındı.

Böylece
"Kırım Tatar Millî Hareketi Teşkilatı"
(KTMHT) resmen teşekkül

Buna rağmen toplam insan kaybının 100.000 kişiden az olmadığı ve 18 Mayıs 1944'de sürülenlerin yarısına yakınının hayatını kaybettiği genel olarak kabul edilmektedir.

Mustafa Abdulcemil Kırimoğlu

1988'den itibaren Kırım Tatarları büyük dalgalar halinde Kırım'a dönmeye başladılar.

Dönerler yine mahallî idarenin

ederek, başkanlığına da Millî Hareket'in tanınmış liderlerinden ve Sovyet rejimi tarafından yedi kere mahkûm edilerek 14 yılını hapse ve çalışma kamplarında geçirmiş olan **Mustafa Abdücemil Kırımoglu** getirildi.

Bundan böyle Kırım'a dönmüş ve dönmekte

olan Kırım Tatarlarının bu ceryanı tamamen KTMHT tarafından yönlendirilecek ve idare edilecekti.

Millî Hareket'in aslî faaliyet sahası ve idarî merkezi de artık sürgün bölgelerinden Kırım'a taşınmaktaydı.

Mevcut bütün güçlülere rağmen, Kırım'a dönen Kırım Tatarları bir taraftan evlerini kurmaya çalışırken, diğer taraftan da millî, dinî ve kültürel müesseselerini kurmaya başladılar. Bunun en önemlisi, yeni bir idarî yapı altına giren yarımadada Kırım Tatarlarının hukukunu korumak için Kırım Tatar Millî Parlamentosu olan Kurultay'ın toplanmasıydı.

KTMHT'nin öncülüğüyle Kırım'daki ve sürgün bölgelerindeki Kırım Tatarları arasında yapılan seçimler sonucunda 26 Haziran 1991'de Kırım Tatar Millî Kurultayı Akmescit'de toplandı.

Kurultay, mevcut Rus çoğunluk tarafından bir emrivâki ile kurulan Kırım MSSC'nin bu şeklini tanımayı reddederek, yayınladığı "Kırım Tatarlarının Egemenlik Bildirisi"nde

Kırım'ın statüsünün ancak Kırım Tatarlarının kendi kaderlerini tayin hakkına uygun olarak belirlenebileceğini ilân etti.

Kurultay'ın iki yılda bir toplanacak olan genel birleşimleri arasında Kurultay yetkilerini kullanmak üzere 33 kişilik "**Kırım Tatar Millî Meclisi**"nin üyeleri de yine bu birleşimde seçildi. Yapılan seçim sonucunda "**Kırım Tatar Millî Meclisi**" Başkanlığına Mustafa Abdücemil Kırımoglu getirildi.

Kırım MSSC idaresi Kurultay'ı ve Millî Meclis'i tanımadıysa da, varlığını engellemeye de muktedir değildi.

Kırım Tatar Millî Meclisi kısa süre içinde Kırım'ın her yerinde mahallî teşkilatlarını kurmayı tamamladı.

Ukrayna parlamentosu yıllardır bir türlü

yurttaşlık verilmeyen yaklaşık 100.000 Kırım Tatarının da 29 Mart 1998'de yapılacak Ukrayna ve Kırım seçimlerinde oy kullanmalarına imkân vermedi.

Bu durumda, Kırım Tatarlarının yarımada nüfusu içindeki oranlarının çok altında bir sayıda dahi olsa Yüksek Sovyet'e milletvekili sokabilmeleri fiilen imkânsız hale geldi.

Böylece, yeni seçimlerle belirlenen Kırım Muhtar Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti Kırım Tatar temsilcileri olmadan toplandı ki, bu şekilde Kırım Tatarları Kırım siyasetinden tekrar dışlanmış oldular. Yegâne teselli olarak, milliyetçi-demokratik Ukrayna Halk Hareketi (Ruh) Partisi'nden merkezden aday gösterilen **Kırım Tatar Millî Meclisi Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu ile yardımcısı Refat Çubar Ukrayna Yüksek Radası'na (parlamentosuna) girebildiler.**

26 Şubat 2015 Rus İşgali

26 Şubat tarihinden sonra yarımada'daki Rus askeri hareketlenmesine karşı, Ukrayna'ya bağlı Kırım parlamentosunda gayrimeşru referandum kararı alma girişimleri ve bunun engellenmesi çabası vardı.

Ancak bu engellemeden sonra Rusya'nın Sivastopol Askeri Üssü'nden askerlerini çıkarması yarımada'da gerginliği artırdı.

Çeçen Kadirov'un askerleri tüm yarımada'da Kırım Tatarlarını işgali engelleme girişimlerine karşı Çeçenistan'dan getirilerek konuşlandırıldı. Ukrayna ordusunu parçalama ve ordu mallarına el koyma girişimleri arttı. Kırım'daki Ruslar ve Rusya yanlıları gösteriler yaparak Rusya'ya bağlanmak isteklerini belirttiler.

Halkın Rus işgaline alıştırılması ve Rus propagandasının uygulanması sonucunda Rusya tarafından Kırım'daki Ruslara Ukrayna'da aşırı sağcıların hakimiyet kurduğu algısı oluşturuldu. İlegal Hükümetin düzenlediği sözde referandumla Kırım Rusya'ya bağlandı.

Referandumdaki o kadar çok hileler yapıldı ki; ölümlere referandumda oy kullandırılması, oy

sandıklarının ev ev dolaştırılması, sandığa oy atmaya gidenlerin kendilerinin yerine çoktan oy atılmış olduğu görmesi bunlardan bazılarıdır.

İşgal Sonrası Kırım Tatarlarının Durumu

Kayıplar (21) ve şehitlerimiz, Milli Meclisimizin kapatılması, Liderlere getirilen giriş yasakları, Para cezaları, Yüzlerce eve baskın, Vatandaşlık baskısı, Sürgün tehditleri, Ukrayna'ya göç (şu an 35.000), Yaklaşık 3.000 kitabın yasaklanması bunlardan bazılarıdır.

Dünya Kırım Tatar Kongresi

Yönetim Kurulunun aldığı karar gereği, Dünyadaki Kırım Tatarlarının tarihi, kültürel ve coğrafi haklarını korumak, özerk Kırım Cumhuriyetinin kurulmasını sağlamak, vatan Kırım'da ilelebet yaşamın gerçekleşmesine yönelik inancını vurgulamak, dünyada lobi faaliyetleri ile destek aramak için düzenli aralıklarla toplantılar yapılmaktadır.

Bu meyanda, 2015 Ağustos'ta Romanya-Köstence, 2015 Kasım Ukrayna-Kiev, 2016 Ukrayna-Çongar, 2016 Nisan Litvanya-Vilnius toplantıları gerçekleştirilmiştir. 2016 Temmuz ayında ise Türkiye-Eskişehir ev sahipliği yaptı. Anadolu Üniversitesi tarafından Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu'na fahri doktora verildi.

Son olarak, 2016 Kasım ayında Ukrayna-Kiev'de toplantı gerçekleştirilmiştir.

İKTİDARA GİDEN ÖLÜMCÜL YOL: OSMANLI DEVLETİ'NDE ŞEHZADELERİN KATLİ MESELESİ

Hakan DOĞAN*

*“Ve her kimesneye evlâdımdan saltanat
müyesser ola,
karındaşların nizâm-ı âlem için
katl itmek münâsibdir.
Ekser ulemâ dahi tecviz etmişlerdir.
Anınla âmil olalar.”*
**Kanunname-i Âl-i Osman (Fatih
Kanunnamesi) / 37. Madde**

Osmanlı Tarihi ile ilgili en çok konuşulan ve tartışılan konulardan başında Osmanlı Devleti'ndeki **“Kardeş Katli Meselesi”** gelmektedir. Bazıları bu durumu insanlık dışı bir uygulama olarak sert bir şekilde eleştirirken, kimileri de bu durumun devletin bekası için elzem olduğunu savunmuşlardır.

Gerçekten Osmanlı Padişahları tahta geçme uğruna kardeşlerini, hatta oğullarını katlederler miydi? Bu sorunun cevabı, tarihî, siyasî ve hukukî yönlerden ele alınması gereken önemli konuların başında gelmekteydi.

Bu olayı, alelade bir **“katliam”** şeklinde değerlendirmek son derece yanlış olur. Zira tarih, sosyal bir bilim olup fen bilimleri gibi formüle edilemez.

Tarihteki olayları günün koşullarına göre değerlendirmek gerekir. Bu bağlamda dönemin şartlarını, yönetim anlayışlarını, işin önünü ve sonunu hesaba katmak, muhtemel neticelerini düşünmek, buna bağlı olarak da şu soruyu sormak lâzım gelir: **“Acaba devletin bekası mı mühimdir, yoksa bir şehzadenin hayatı mı?”**

* Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
hdogan79@gmail.com

Dünya tarihine bakıldığı zaman Türkler, gerek anavatanları olan Orta Asya'da, gerekse sonra yerleştikleri İran, Ortadoğu ve Anadolu'da irili ufaklı çok sayıda devlet kurmuşlardır. Buna mukabil bir o kadarı da tarih sahnesinden silinmiştir. Bunların yıkılmasında, devlet hâkimiyetinin, hanedanın ortak malı sayıldığı eski bir Türk siyasî geleneğinin etkisi çok büyük olmuştur. Türklerde hanedanın her erkek mensubu tahta geçmek hususunda eşit hakka sahiptir. İşte eski Türk tarihinde bolca görülen taht kavgalarının temeli, **“ülüş sistemi”** denilen bu geleneğe dayanmaktadır.

Bazı Türk hükümdarları bunun önüne geçmek için devleti parçalara ayırıp her birini bir şehzadenin idaresine vermek yoluna gitmişse de, bu durum devletin küçük parçalara bölünmesine ve böylece düşmanları tarafından kolayca ortadan kaldırılmalarına yol açmıştır.

Tarihimizdeki birçok devletimiz (*Hun, Göktürk, Kutluk, Uygur, Karahanlı, Gazneli, Gürgânlı ve Selçuklu gibi*), hep bu şekilde yıkılmışlardır. Selçuklular bir ara veliaht tayin etmek suretiyle merkeziyetçi bir yapı tesis etmeye çalışmışlarsa da bunda başarılı olamamışlardır.

Tarihteki Türk devletlerinin, Kuzey-Güney veya Doğu-Batı diye ayrıldığı, ya da Selçuklularda olduğu gibi beylikler, atabeylikler halinde parçalara ayrıldığı malumunuzdur. Kardeşler arasında bölüşürülmüş imparatorlukların akıbeti de malûmdur.

Bir Cengiz Han, bir Timur imparatorluklarının, kardeşler ve oğullar arasında paylaşılması sonucu bir insan ömrü kadar bile hayatta kalamadıklarını tarihi kaynaklar yazmaktadır.

Anadolu'nun kuzeybatı ucunda tarih sahnesine küçük bir beylik olarak çıkan Osmanlılar tüm bu tecrübelerden kendisince bir ders çıkarmış, kendi devletlerinin de bu akıbete uğramaması için bir dizi tedbirler almışlar hatta bunu kanunlaştırmışlardır.

Yalnız hemen şunu da belirtmek gerekir ki bu kardeş katli uygulaması sadece Osmanlılara has bir uygulama değildi. Benzer örneklerine Roma, Bizans, Sasani gibi devletlerde de rastlanmaktaydı. Ancak arada bir fark vardı.

Osmanlılardaki amaç devletin birliğini ve bekasını devam ettirmek iken diğerlerinde tahtı ele geçirmekti. Bu esnada Avrupa'da meydana gelen veraset harplerinde birçok ülkenin harap olması ve binlerce insanın da ölmesi bu durumun en güzel kanıtıdır.

Osmanlı tarihinde bilinen ilk şehzade katlinin, 1298 yılında, o zamanlar bir aşiret beyi sayılan Osman Gazi'nin, kendi aleyhine çalışıp yolda tekfurlarla işbirliği yapan amcası Dündar Bey'e tatbik edildiği rivayet olursa da şehzadelerin katli uygulamasının temelleri Orhan Bey'in (1326–1362) ölümüyle başlamıştır.

Savaşlarda gösterdiği üstün başarıların neticesi olarak başkent Bursa'ya çağrılan I. Murat (**Hüdavendigâr**) tahta çıkarılır. Bu duruma I. Murat'ın ağabeyi Halil Bey ile kardeşi İbrahim Bey karşı çıkarlar.

Halil Bey Osmanlı tahtında hak iddia eder ve Eskişehir'de isyan teşebbüsünde bulunur. Bunun üzerine Bursa'dan hareket eden I. Murat önce kendisine baş kaldıran Ahileri yenerek Ankara'yı geri alır, ardından Eskişehir'e geçerek isyancı kardeşleri Halil ve İbrahim'i öldürür. Böylece bu tehlikeli isyan bertaraf edilmiş olur.

Osmanlı tarihindeki bu ilk şehzade katli I. Murat'ın oğulları ile devam edecektir. 1385 yılında I. Murat'ın oğullarından Şehzade Savcı Bey babası seferde iken isyan eder. Tarihte "Savcı Vakası" olarak bilinen bu isyanı bastırması için I. Murat diğer oğlu Şehzade Bayezid (**Yıldırım**)'ı görevlendirir. Bu ölüm kalım savaşında Savcı Bey yenilerek Dimetoka taraflarına çekilir. Takibini sürdüren Bayezid kardeşini burada yakalatar, önce gözlerine mil

çektirir ardından da öldürtür.

Bayezid bununla da kalmayarak diğer kardeşi Şehzade Yakup'u da aynı şekilde ortadan kaldırır. Öyle ki, I. Murat'ın 1389 yılındaki I. Kosova Savaşı'nda bir Sırp tarafından savaş meydanında hançerlenerek öldürüldüğü esnada Yakup Bey bu durumdan habersiz hala düşmanı kovalamaktaydı.

Yeniçerilerin de desteğiyle hemen orada Bayezid tahta oturtularak padişah ilan edilir. Bu durumdan habersiz olan Yakup Bey baban çağırıyor denilerek geri döndürülür. Babasının otağına girer girmez de boynuna bir kement dolatılarak orada öldürülür. Baba ve oğlun cenazeleri buradan Bursa'ya gönderilerek defnedilir.

Aynı olaylar "**Fetret Devri**" adı verilen dönemde Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında da devam edecektir. Osmanlıların mağlubiyetiyle biten Ankara Meydan Muharebesi (**1402**) sonrasında Osmanlı ülkesi büyük bir otorite boşluğuna düşmüş; eski padişah Yıldırım Sultan Bayezid'in birbirinden değerli dört şehzadesi arkalarında binlerce kişi olduğu halde yıllarca süren bir taht mücadelesine girişmişti. Bu mücadelenin sonunda, Bayezid'in küçük oğlu Mehmed Çelebi, kardeşlerini bertaraf ederek tahtın yeni sahibi olmuştur.

Görüldüğü üzere taht iddiasında bulunan şehzadeler, arkalarına Anadolu'daki beylikleri, hatta Bizans'ı alarak ayaklanmışlar; devletin başına büyük gaileler açmışlardır. Bu durumun tehlikesini fark eden II. Mehmed (**Fatih**) taht kavgalarını sonlandırmak için kendi adıyla da anılan bir kanunname çıkarmıştır.

Nitekim Fetret Devri'nde kardeşlerin mücadelesiyle ülkenin parçalanma, hatta yıkılmanın eşiğine gelmesi; öldürülmeyip sağ bırakılan şehzadelerin hemen hepsinin isyan etmesi; isyan eden şehzadelerin çoğunun Bizans, Venedik gibi düşman ülkeler tarafından desteklenmeleri, hatta rehin tutulması acı birer tecrübe idi.

Bu durum Fatih Kanunnamesi'nin meşhur maddesi olan "*Ve her kimesneye evlâdımdan saltanat müyesser ola, karındaşların nizâm-ı âlem için katl itmek münâsibdir. Ekser ulemâ*

dahi tecviz etmişlerdir. Anınla âmil olalar”ı adeta zaruri kılıyordu.

Bu madde, Osmanlılardaki saltanat veraseti telâkkisini gösteriyor. Buna göre Osmanlı hanedanının erkek mensuplarından, güç itibariyle padişahlığa en uygun olup, talihi de yaver gidenin tahta çıkması söz konusudur. Saltanat müyesser olanın, bu vasıfları haiz olduğu kabul edilir.

Osmanlıların kuruluş döneminde muayyen bir veraset usulü bulunmamasının en mühim nedenlerinden birisi de, en başta sözünü ettiğimiz eski Türklerdeki **“ülüş geleneği”** idi. Hanedanın her erkek mensubu taht üzerinde eşit hak sahibi ve birer padişah vârisi olmak itibariyle kendilerinde bu hakkı görmekteydiler. Yeni bir veraset usulünü, hanedanın birdenbire kabullenebilmesi kolay bir iş değildi.

Eski Türk geleneğinin neticesi olarak, şehzadeler taht için mücadele edecekti. Nitekim Fatih’in ölümü üzerine (1481) küçük oğlu Cem Sultan (1495), padişah olan ağabeyi Sultan II. Bayezid’e haber göndererek ülkeyi bölüşmeyi teklif etti. Buna göre kendisi Bursa’da Anadolu’nun, ağabeyi de İstanbul’da Rumeli’nin padişahı olacaktı. Ancak II. Bayezid bu teklifi devletin bekası ve milletin dirliği için çok tehlikeli görerek kabul etmemiş ve kardeşiyle mücadele etme yoluna gitmiştir.

Cem Sultan, kabiliyet olarak ağabeyinden daha dirayetli idi. Ancak Fatih Kanunnamesi açısından bakıldığında, taht Sultan Bayezid’e müyesser olduğu için, Şehzâde Cem, ayaklanmak yerine, ağabeyine itaat tercihinde bulunabilirdi. Ancak Cem Sultan’ın babasının kanunnamesinin değil de, daha eski ülüş geleneğinin tesiri altında kalması ilginçtir.

Osmanlılarda, her şehzade başkente eşit uzaklıktaki sancaklara bey olarak gönderilir, burada bir nevi staj görürdü. Babalarının vefatında kim önce merkeze gelirse o padişah olurdu. Nitekim Sultan II. Bayezid’in oğlu Şehzade Selim (Yavuz), kendisinin tayin edildiği sancağın, merkeze diğerlerinininkinden daha uzak olduğundan hoşnut kalmamıştı. Bu usulün de bazı sakıncaları vardı. Her şehzadenin arkasında o sancağa ait büyük bir askerî güç meydana geliyordu.

Saray halkı, asker, ulema, vezirlerin vs. teşkil ettiği bir takım zümreler de, istikballerini bağladıkları bir şehzadeyi taht iddiasına teşvik ediyordu. Yavuz Sultan Selim, padişah olduğunda kardeşi Şehzade Korkut’u öldürtmeyip, kendisine valilik vermişti.

Bu arada merkezden eski padişaha mensup bazı vezirler ve askerler Korkut’a mektup yazarak kendisini padişah görmek istediklerini, bunun için şartların hazır olduğunu bildirdiler. Bu teklife olumlu cevap vermek, üstelik padişah olduğunda maaşlarını arttıracaklarını vaat etmek talihsizliğinde bulunan Şehzade Korkut’un mektubu Yavuz Sultan Selim’in eline geçti. Bu da onun sonu oldu (1513).

Bu uygulamalar Yavuz’dan sonraki padişahlar döneminde de devam etmiştir. Ta ki 1603 yılında tahta geçen I. Ahmed’in **“Ekber ve Erşed”** sistemini yürürlüğe koymasına kadar. Bu uygulama ile Osmanlı tahtına artık hanedanın yaşça en büyük olanı geçecekti. Bundan sonra şehzadeler, sancaklara gönderilmeyip sarayda kafes hayatı yaşadılar. Ancak bu durumun sakıncalı bir yönü bulunmaktaydı. O da şehzadelerin devlet yönetiminde bilgi ve deneyim kazanmalarını engellemesiydi. Şehzadeler sarayda öldürülme kaygısı içinde yaşadıklarından, birçoğunun ruh sağlığı bozuldu.

Kardeş katli, Osmanlı ülkesine gelen yabancıların da dikkatini çekmişti. Öyle ki, Kanunî Sultan Süleyman zamanında Türkiye’de bulunan Avusturya elçisi Busbecq, Kanunî’nin oğlu Şehzade Mustafa’dan (1553) bahsederken diyor ki: *“Türk padişahlarının oğlu olmak büyük bir talihsizliğe düşmek demektir. Çünkü bunlardan birisi tahta çıkınca diğerleri ölüme hazırlanmalıydı. Bu da bilhassa yeniçerilerin durumuyla ilgilidir. Çünkü padişahın hayatta bir kardeşi varsa, bu askerlerin padişahı istekleri hiç sona ermez. Diledikleri şey kabul edilmezse, ‘Allah kardeşini eksik etmesin!’ diye bağırsırlar. Bu, onu tahta getirmek istediklerini anlatmak içindir”.*

Fatih Kanunnamesi’ndeki meşhur maddede geçen **“nizâm-ı âlem”** ifadesi, ammenin, yani toplumun çoğunluğunun menfaati anlamına gelmektedir. Nizâm-ı âlem, yani dünyanın düzeni ammenin menfaati ile kaimdir. İslâm

siyaset telâkkisinde, devletin görevi i'lâ-yı kelimetullahtır. Bu da İslâmiyet'in yayılması anlamına gelmektedir. İslâm hukuku, bu vazifeyi akamete uğratacak her şeyi bertaraf etmeyi tabii ve meşru görmüştür.

Kardeş katli her şeyden önce hukuka, yani Fatih Kanunnamesi'ne uygundur. Dolayısıyla şekli hukuka göre meşrudur.

Ancak bu kanunname, Osmanlı hukukuna hâkim olan şer'î esaslara uygun mudur? Olmadığı kanaatini taşıyanlar vardır. Bu kişilere göre Fatih Kanunnamesi bir örfî hukuk metnidir.

Kardeş katli de tamamen örfî hukuktan kaynaklanan bir kurumdur. İleride suç işleyebileceği endişesiyle bir kişiye ceza vermek İslâm hukuku prensiplerine aykırıdır.

Gerçekten İslâm hukukunda kanunsuz suç ve ceza olmayacağı gibi, ileride suç işlemesi ihtimaline karşı kimseye ceza verilemez. Fakat örfî hukuk, İslâm hukukunun, yani şer'î hukukun hüküm koymadığı yerde söz konusudur ve şer'î hukuka aykırı olamaz. Meşruluğunu şer'î hukuktan aldığı için ondan ayrı bir hukuk da sayılamaz.

Şehzâdelerin katlinin birinci çeşidi, hanedan mensubunun hükümdarlık iddiasıyla ortaya çıkması ve isyan etmesi halinde tatbik edilirdi. Bu, Osmanlı Devleti'nde de cârî olan İslâm hukukuna göre bir suçtu. Buna "**bağy**" (*hurûc ale's-sultan*) denirdi.

Haksız yere meşru hükümete isyan edenlerin cezası dünyanın her yerinde ve her devirde

idamdı. Nitekim İslâm hukukunun birinci kaynağı Kur'an-ı Kerim, meşru hükümete itaat borcunu halka yüklemekte (Nisâ: 59); hükümete de ayaklananlarla harp edip bunları itaate getirmeyi emretmektedir (Hucurât: 9). Şehzâdelerin katlinin ikinci çeşidinde ortada bir isyan yoktur. İşte şehzade idamlarının hukuka uygunluğu meselesi daha çok bu gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır.

Fitne çıkmasından korkulduğu durumlarda, bu durumu engellemek amacıyla hanedan mensuplarının öldürüldüğü görülmektedir.

Osmanlı hukukçularının çoğu bunu say bi'l-fesad suçu çerçevesinde değerlendirmiş ve ta'zir suçlarının içinde mütalaa etmişlerdir. Bu, henüz suç işlemeyen, ancak ileride işlemesi muhtemel ve mevhum olan kimselerin cezalandırılmasıdır.

Tüm bu gelişmelerden sonra genel tabloya bakacak olursak, Osmanlı Devleti'nin yaklaşık 600 yıllık tarihi boyunca toplam 61 şehzade katledilmiştir.

Bunlardan 22 tanesi bizzat meşru padişaha isyan ettiği için öldürülmüştür. Bu uygulama ile belki 60'tan fazla insanın canına kıyılmıştır ancak binlerce insanın hayatı kurtulmuştur.

Hatta alınan bu tedbirlerle Osmanlılarda ne eski Türk devletlerinde olduğu gibi ülke parçalanmış ve ne de Avrupa veraset harplerindeki gibi sıkıntılar yaşanmıştır.

Bu da, devleti altı yüz yılı aşkın bir süre ayakta tutan etkenlerden birisi olmuştur.

Osmanlı'da

Resmi Tarihçiliğin Doğuşu

Mert Can ERDOĞAN*

Osmanlı tarih yazımının safhalarıyla bizzat Osmanlı tarihinin gelişimi arasındaki ilişkiyi anlamak tarihimizdeki çok çeşitli problemlere ışık tutacaktır. Fakat tarih yazımı hakkındaki konuların ve soruların boyutunu düşündüğümüzde elimizdeki tenkitli eser sayısı hala çok yetersizdir.

Tabiri caize saha henüz emekleme döneminindedir daha birçok eser tespit edilmemiş, edildiyse dahi okunmamış, okunduysa dahi bilimsel olarak metni yayına hazırlanmamış, hazırlanmışsa dahi ciddi çözümlene çabalarına uğramamış, öncülleri veya çağdaşlarıyla karşılaştırılmamıştır ve bu konularda ilgilenen araştırmacıları beklemektedir.

Tenkitli eser sayısı halen yetersiz olmasına rağmen son yıllarda yapılan çeşitli çalışmalar kısıtlı da olsa Osmanlı tarih yazımının geçirdiği serüvene ışık tutabilmiştir. İşte bu çalışmalar üzerinden, okuyacağınız yazıda, Osmanlı tarih yazımında resmi tarihçiliğin ortaya çıkışı ve anlamı üzerinde durulacaktır.

Osmanlı tarihini dönemlere ayırırken, Tanzimat öncesini bütün olarak kabul etmek ne kadar zorsa, Tanzimat öncesi Osmanlı tarih yazıcılığını da tek bir dönem olarak kabul etmek o kadar zordur.

Bu yüzden de Osmanlı tarih yazıcılığının, Tanzimat öncesi evrelerini ve geçirdiği dönüşümleri de ele almamız gerekmektedir.

* *Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.*
historianturk@gmail.com

Bu dönüşümlerin siyasal ve toplumsal anlamlarını sorgulamamız gerekmektedir.

Bu çalışmada Osmanlı tarih yazımında ortaya çıkan vakanüvislik aşamasının siyasal ve toplumsal anlamlarını sorgulayarak yorumlamaya çalışacağız.

Osmanlı tarihi boyunca, siyasal düşünce ve tarih yazımı iç içe geçmiştir. Bu yüzden Osmanlı siyasal yapısını, tarih yazımındaki yansımalarına bakmadan; tarih yazımını ise İmparatorluğun siyasal serüvenini hesaba katmadan anlamamız mümkün değildir.

Bu bağlamda bizce Osmanlı tarihçiliğini şu dört döneme ayırmak mümkündür; XIV. ve XV. asırlara damgasına vuran menakıpname dönemi, XVI. ve XVII. asırlarda hüküm süren çok sesli tarihçilik dönemi ve XVIII. yüzyıldan itibaren gelişen vakanüvis tarihçiliği dönemi ve nihayet Tanzimat sonrası Osmanlı tarihçiliği dönemi.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı tarih yazıcılığını **“çok sesli”** olarak kabul edebiliriz. Bunun bizce en önemli sebebi İmparatorluğun geçirdiği yapısal dönüşüm ve bu dönüşüm sonucu oluşan seçkinler arası artan rekabet ve gerginliktir.

Zira özellikle XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren saray ile bürokrasi arasındaki iktidar mücadelesi artmaya başladı. Bu rekabet sonucunda saray tarihçilerinin hanedanı merkeze alan **“şehnameci”** eserleri ile bürokratlar tarafından üretilen ve eleştirel boyutları olan **“nasihatname”** türündeki eserler karşılıklı olarak yazılmıştır.

Tarih yazımındaki bu rekabet III. Murad döneminde zirveye ulaşmıştır. Zira III. Murad'ın saray tarihçisi Seyyid Lokman *Zübdetü't-Tevarih* adlı eseri ile divan kâatibi Gelibolulu Mustafa Âli'nin *Kühü'l-Ahbar* adlı eseri aynı dönemde yazılmalarına karşın oldukça farklı üsluplara sahiptirler.

Bu farklı eserlerin hikâyesi üzerinden dönemin siyasal tartışmalarını incelememiz mümkündür. Lokman'ın *Zübdetü't Tevarih*i ilk olarak 80 cm genişliğinde ve 31 metre uzunluğunda *Tomar-ı Hümayun* adı verilen tomar üzerine yazılır.

Tomar-ı Hümayun bu haliyle ihtişamlı olmakla birlikte sık sık okunmaya veya çoğaltılmaya elverişli değildir. Fakat III. Murad, saray merkezli siyaseti için faydalı olduğunu düşündüğü bu eserin seçkinler tarafından okunmasını istemektedir. Bu yüzden de eserin rahatlıkla okunabileceği ve çoğaltılabileceği bir biçimde yeniden hazırlanması emrini verir.

Bu çaba matbaa öncesi çağın şartları çerçevesinde sarayın bir dünya tarihi yayımlama girişimi olarak değerlendirilebilir. Eser dünya tarihinin merkezine Osmanlı hanedanını oturtmaktadır zira peygamberleri ve Osmanlı öncesi Müslüman hanedanları ele aldıktan sonra eser sadece Osmanlı hanedanı üzerinden anlatısına devam etmekte diğer Müslüman hanedanlardan bahsetmemektedir.

Nasıl ki Hazreti Muhammed'in *Hatem-ül Enbiya* olarak Allah'ın insanlarla doğrudan iletişim kurduğu son peygamber olduğuna inanılıyorsa, *Tomar-ı Hümayun*'u hazırlayanlar da okuyucunun Osmanlı hanedanını, tarihteki hanedanlar silsilesini nihayete erdiren sonuncu hanedan olarak görmesini istemişlerdir.

Fakat III. Murad'ın tüm çabalarına karşın, Lokman'ın *Zübdetü't Tevarih*i yerine Sultanın mutlakiyetçi politikalarına karşı eleştirel

duruşuyla bilinen Mustafa Âli'nin, Safeviler, Babürler ve Özbekler gibi İslam dünyasının diğer belli başlı hanedanlarına yer verdiği *Kühü'l-Ahbar* adlı eseri, Osmanlı bürokrasisi tarafından kabul görmüş ve okunmuştur¹ Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühü'l Ahbar* adlı eserinde, III. Murad dönemini kanun-ı kadimden sapılarak haremın giderek güçlendiği bir kırılma noktası olarak betimlemektedirler.

III. Murad döneminde sadrazamın gerileyen otoritesine karşılık haremın ve sultanın yakın çevresinin artan nüfuzuna dikkat çekmektedir. Mustafa Âli'ye göre bu dönemde Harem ağası Gazanfer ve Harem Kethüdası Canfeda Hatun giderek güçlenmişlerdi. Sokullu Mehmed Paşa'nın iktidarını kıskanan Şemsi Paşa ise Gazanfer Ağa ve valide sultan ile ittifak kurarak, sadrazamın otoritesini zayıflatmak ve itibarını kırmak için padişahı şeytani yollarla kandırmışlardı.

Sultan Murad'ın tahta çıktığında söylediği ilk sözün "**acıktım**" olduğunu vurgulayan Mustafa Âli, hükümdarın bu mizacının Şemsi Paşa tarafından kullanıldığını dile getirmiştir. Ona göre, Şemsi Paşa, Sokullu'yu ülkeyi yönetirken rüşvet almakla fakat bu rüşveti sultanla paylaşmamakla suçlamıştır. Bu şekilde sultanın çevresindeki taifenin entrikaları sonucunda sadrazamın gücü zayıflamış ve otoritesi yok olmuştur. O günden sonra da Osmanlı Devleti'nin düzeni bozulmuş, hazinesi boşalmış ve ordusu zayıflamıştı.

Mustafa Selaniki benzer bir şekilde III. Murad dönemini, Osmanlı nizamının kırılma noktası olarak kabul etmişti. Selaniki'ye göre Sultan Murad sadrazamın ve yüksek ulemanın istiklalini ortadan kaldırıp, idarenin yaptırım gücünü ve otoritesini yıkmıştı. Bu yüzden de insanların idareye olan saygıları ortadan kalkmıştı.

İnsanlar yöneticilere saygı göstermeyip, dil uzatmaya hatta dil uzatmayı geçerek el uzatmaya başlamışlardı² Bir bütün olarak sultanın keyfi uygulamalarını eleştiren Selaniki'ye göre III. Murad'ın iktidar yılları, Moğol hükümdarı Hülâgü'nün İslam topraklarını yağmalaması ve Timur'un Anadolu'yu harap etmesiyle kıyaslanacak kadar kötüdür. Selaniki içinde bulunduğu devri "*ve şimdi bu*

1) *Zübdetü't Tevarih*'in günümüze ancak birkaç nüshası ulaşabilmişken, *Kühü'l Ahbar*'ın günümüze 80den fazla nüshası ulaşmıştır.

2) "Vüzera-i izam ve ulema-i kiramda istiklal komayub, tiz ref olunmağla halkın hükkamdan havf u hicabı götürüldi, rağbet kalmadı... Elhasılül kelim raiyyet na-ferman ve leşker-i saltanat padişah üstüne dilir ve hükkam hürmetsiz olup, dil uzatmaktan geçüp el uzatmağa başladılar. Her kişi istediğın eder oldu."

zamanda ise hiçbir nesnede hayır ve bereket kalmamıştır.” diyerek betimlemiştir.³

Yukarıda ifade edildiği üzere, XVI. ve XVII. yüzyıllar hem saray tarihçilerinin “**şehnameci**” eserlerin hem de kanun-ı kadimci bürokratların nasihatnamelerine ve eleştirel tarih eserlerine tanıklık etmiştir. Bu eserlerde, tarih yazarları sarayın keyfi hareketlerini ve kanun-ı kadime uymayışlarını tenkit ediyor ve kendi dönemlerindeki hükümdarları doğrudan eleştiremedikleri için geçmiş sultanların icraatlarını övüyorlardı.

Mustafa Ali'den Koçi Bey'e, Kâtip Çelebi'den Sarı Mehmet Paşa'ya özellikle XVII. yüzyılda sayısız devlet adamı eleştirel eserler yazmışlar ve keyfiyete karşı kanun-ı kadimi savunmuşlardır. Bu eserlerdeki karamsar anlatılar ise hem yerli hem de yabancı kaynaklar tarafından ilgiyle karşılanmış ve XVII yüzyıl tarihinin nesnel kaynakları olarak kabul görmüştür. Örneğin Avusturyalı diplomat Josef von Hammer ünlü Osmanlı tarihini yazarken Koçi Bey, Ayn Ali ve Lütfi Paşa gibi nasihatname yazarlarından faydalanmıştır.

XVIII. yüzyıldan itibaren ise Osmanlı tarih yazımına vakanüvisler egemen olmuştur.

Vakanüvis dönemi çeşitli açılardan önceki dönemlerden ayrılmaktadır zira bu dönemde tarih anlatıcılığı farklı hizip guruplarının elinden çıkarak devletin tekeline geçmiş ve bir memuriyet haline gelmiştir.

Bekir Kütükoğlu'na göre bu memuriyetin kökleri XVI. yüzyıla kadar uzanmakta ve “**şehnamecilik**” geleneğinden gelmektedir. Fakat Kütükoğlu vakanüvisliğin niçin XVIII. yüzyılda kurumsallaştığını açıklamamaktadır.

Baki Tezcan ise vakanüvisliğin XVIII. yüzyılda ortaya çıkışını Osmanlı siyasal düzeninde meydana gelen değişimle açıklamaktadır.

3) “*Hulafa-i Abbasiyyenün ahiri Mustasım billah üstüne Hülagu tatarı ne denlü cian melain ile Bağdada gelüp ehli Tevarih ittifaq eylemişler, on iki kerre yüz bin Müsliman katliam oldu. Timurleng niye yüz bin leşker-i Tatar ile Memleket-i Rum'a gelüp Ali Osmandan Yıldırım Beyazid Han üstüne Ankara sahrasında kıtal idüp şikest etmedi mi? Ve şimdi bu zamanda ise hiçbir nesnede hayru bereket kalmamışdır.*”

XVII. yüzyıl boyunca süregelen saray-vezir kapıları rekabetine karşın, XVIII. yüzyılda bir uzlaşma ortaya çıkmıştır.

Bu uzlaşma sonucunda devlet her alanda olduğu gibi tarih yazımında da bir kurumsallaşma yaşadı ve vakanüvis tarihçiliği doğmuş oldu. Devlet aygıtındaki uzlaşmanın ana teması devletin sultanların kişiliğinden bağımsız gayri şahsi bir yapıya kavuşmasıydı. Bu durumu hazırlayan unsurların başında ise veraset sistemindeki değişik geliyordu.

Zira ekberiyet yasası ile ve tahta oturmak talihe veya ilahi takdire göre değil devlet geleneğine göre gerçekleşiyordu. Böylelikle Osmanlı padişahı, sırf hanedanın hayatta kalan en yaşlı erkek üyesi olduğu için, yani bir anlamda tesadüfen tahta geçmeye başladı. Bu durum sultanların hükümdarlıklarından bağımsız bir “devlet tarihi yazıcılığı” kurumunun yani vakanüvisliğin kurulmasıyla sonuçlandı. Yani vakanüvis tarihçilik, siyasal yapıdaki dönüşümün doğal bir neticesiydi.

Aynı süreçte Osmanlı tarih yazımında yaşanan bir diğer gelişme ise tarih yazarlarının yazdıkları eserlerde kullandıkları dönemlendirmelerdi. Bu durum tıpkı resmi tarih yazıcılığının ortaya çıkmasında olduğu gibi değişen siyasal ve toplumsal düzenin yansıması olarak okunabilir. Tarih yazımında dönemlendirme meselesi özellikle zihniyet tarihi açısından oldukça önemlidir.

Zira müellifler yaptıkları dönemlendirme üzerinden içinde yaşadıkları çağı ve hâkimiyetinde yaşadıkları devleti zamanın neresinde gördükleri gösterirler. Bu bağlamda Osmanlı müellifleri XV. yüzyıldan itibaren yazdıkları dünya tarihleri ile Osmanlı Devletini ve yaşadıkları dönemi genel dünya ve İslam tarihi içine yerleştirmeye başlamışlardır.

Bunu yaparken Osmanlı müellifleri genellikle kendilerinden önce yazılmış İslam tarihlerini model almışlar ve yaradılıştan sonra Tufan'ı ve Hicret'i kırılma noktaları olarak kabul etmişlerdir.

Dünya tarihindeki bu dönemlendirme Osmanlı tarih yazarlarıncı XIX. yüzyıla kadar korunmuştur. Dünya tarihi yazımındaki

sürekliliğin aksine, Osmanlı tarihinin dönemlendirilmesinde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimler değişen siyasal ve sosyal dengelerin yansımasıdır. XVII. yüzyıldan önceki Osmanlı vakayinamelerini kaleme alanlar Osmanlı tarihini padişahların saltanat dönemlerine göre düzenliyorlardı. Tarih eserlerinin yapısal organizasyonunu, belli bir padişahın tahta çıkışı ve tahttan inışı belirliyordu. Fakat XVII.Yüzyılda Osmanlı tarih yazımında yeni bir dönemlendirme görülmeye başlandı.

Bu yeni dönemlendirmede sultanların iktidarları değil, Hicri 1000 senesi merkeze oturuyordu. Örneğin, Kadri'nin ünlü vakayinamesi olayları anlatmaya Hicri 1000 senesinden başlar.

Benzer bir şekilde, Edirneli Mehmed Rumi Hicri 1000 senesinden itibaren tahttan çıkan padişahlar ve imparatorluk idaresinde görev almış vezir, kadı ve âlimlerin biyografilerini yazmıştır. Rumi ve Kadri'de gördüğümüz yaklaşım, Kâtip Çelebi tarafından sürdürülür. Zira Kâtip Çelebi Fezlekesi'nde olayları Hicri 1000 senesinden itibaren anlatmaya başlamıştır.

Hicri 1000 senesinin merkeze oturtulması geleneği XVIII. yüzyıla gelindiğinde ilk vakanüvis Naima ile beraber kurumsal bir nitelik kazandı. Çünkü Naima da tarihi anlatısına Hicri 1000 senesinden başladı. Naima'nın eserini 1000 senesinden başlatması zihniyet açısından tarihsel zamanın padişahların saltanat devirlerine göre ilerleyen zaman anlayışından ayrılmasıyla ilişkilidir. Bu eserler hanedanı siyasal olarak önemsiz bir konuma indirirken, padişahlardan bağımsız olarak devletin sürekliliğini vurguluyorlardı.

Bu açıdan bakıldığında bu yeni dönemlendirme XVII. yüzyılda yaşanan tahttan indirme vakalarının ve devlet idaresinde sultanın azalan rolünün zihniyetlerdeki yansımasıydı.

Hem yeni dönemlendirmeyi hem de vakanüvis tarihçiliğini Osmanlı siyasal ve toplumsal hayatında giderek etkisini artıran bürokrasinin tarih yazıcılığının doğasını değiştirmesi olarak yorumlayabiliriz.

Devlet ismen hanedanın devleti olarak anılmaya devam etmekle beraber, giderek gayri-şahsi bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bu durumda tarih yazıcılığında hükümdarın tarihi yazmaktan devletin tarihini yazmaya doğru bir dönüşüme yol açmıştır.

Toparlayacak olursak, Osmanlı tarih yazıcılığını geleneksel-modern olarak ikiye bölerek birinci aşamayı durgun ve kendini tekrarlayan ikinci aşamayı ise tamamen batı etkisinde gelişen bir süreç olarak görmek konuyu derinlemesine incelememizin önüne geçmektedir.

Osmanlı tarih yazıcılığını Osmanlı düşünce hayatının bir parçası olarak kabul ederek onun siyasal, toplumsal ve iktisadi hayattan nasıl etkilendiği irdelemek bizleri önemli sonuçlara ulaştıracaktır.

Nihayetinde her bir tarih kitabı aynı zamanda bir siyasal düşünce metnidir.

Dolayısı ile Osmanlı müelliflerinin tarih kitapları üzerine yapılacak tenkitli çalışmalar, Osmanlı düşünce hayatındaki dinamikliği ve çok katmanlılığı gösterecektir.

